

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Lasten kokemukset kohdatuksi tulemisesta vastaanottokodissa

Puolakka, Emilia

2015 Laurea Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi

Lasten kokemukset kohdatuksi tulemisesta vastaanottokodissa

Puolakka Emilia
Sosiaalialan Koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2015

Puolakka Emilia

Lasten kokemukset kohdatuksi tulemisesta vastaanottokodissa

Vuosi	2015	Sivumäärä	54
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kuvata ja tuottaa uutta tietoa työelämäkumppanilleni heillä sijoitettuna olleiden lasten kokemuksista kohdatuksi tulemisesta. Lasten kokemuksia vastaanottokodeissa on tutkittu hyvin vähän. Lasten kohtaaminen on ajankohtainen aihe lastensuojelun keskustelussa, ja sen merkitystä ja mielekkyyttä tulisi tutkia. Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu kohtaamiseen liittyvistä aihealueista. Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimi pääkaupunkiseudulla sijaitseva lastensuojelun sijaishuollon vastaanottokoti, johon on sijoitettuna 7-12 vuotiaita lapsia.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimuksen aineisto koostui kahdesta aineistosta. Vastaanottokodin vuonna 2014 keräämistä asiakaspalautteista sekä keräsin lisäaineistoa eläytymismenetelmän ja haastattelun avulla. Asiakaspalautteita oli 28 ja haastatteluihin osallistui kolme lasta vuonna 2015. Analysoin aineistot toisistaan erillään. Asiakaspalautteiden analysointi tapahtui teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että ohjaajat kohtasivat lapsia arjessa hyvin. Ohjaajat nähtiin pääsääntöisesti positiivisesti. Lapset kokivat ohjaajien huomioivan heidän mielipiteitään ja he saivat vaikuttaa arkisissa asioissa. Lasten osallisuutta tulisi parantaa. Valitettavan usea lapsi olisi kaivannut ohjaajilta enemmän ymmärrystä ja luottamus ohjaajiin oli heikkoa. Lapsille oli annettu hyvin tietoa omassa tilanteessaan. Lapset kokivat, että heidät hyväksytään sellaisina, kuin he ovat. Ohjaajien osoittama kiinnostus lapsia kohtaan koettiin tärkeänä.

Asiasanat: lastensuojelu, vastaanottokoti, kohtaaminen, lasten kokemukset

Puolakka Emilia

Children's experiences of encountering in a reception home

Year	2015	Pages	54
------	------	-------	----

The purpose of my thesis was to describe children's experiences of encountering and produce new information to the working life partners. The subject was children's experiences of encountering in a reception home. There have been only few studies on children's experiences in reception homes. Encountering is a topical subject in child welfare. The meaning and sensibility of encountering should be studied more. The theoretical framework consisted of encountering and related topics. The working life partner was reception home that is part of child welfare. The reception home is located in the Capital region. Children in the reception home are from 7 to 12 years old.

The thesis was implemented as a qualitative study. A set of data was based on 28 customer feedback that was collected in 2014 and the other set of data was collected through empathy-based stories and interviewing in 2015. The data were analyzed separately. The analysis of the data was conducted by content analysis.

The findings show that the children thought that the instructors encountered them well in everyday life. In general, the children thoughts about the instructors were positive, but there were few areas that need to be improved. The children's experience was that the instructors register their opinions and they have opportunities to have an impact in the daily activities. Children's ways of participation need to be improved. Many children thought that they would have needed more understanding from the instructors and the trust to the instructors was weak. The children thought that they have been given enough information about their own situation. The children's experience was that they have been accepted as they are. The children value the instructors' interest towards them.

Keywords: child welfare, reception home, encountering, children's experiences

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Lastensuojelu	7
2.1	Lastensuojelua ohjaavat lait	7
2.2	Lastensuojelun sijaishuolto.....	8
3	Lasten kohtaaminen	10
3.1	Kohtaaminen lastensuojelun arjessa	11
3.2	Vuorovaikutus.....	13
3.3	Luottamus ja kunnioitus	15
3.4	Osallisuus	16
4	Tutkimuksen toteutus	17
4.1	Tutkimuksen aihe	18
4.2	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	19
4.3	Tutkimusaineisto	19
4.3.1	Asiakaspalautteet	20
4.3.2	Eläytymismenetelmä	21
4.4	Aineistonkeruun toteutus	23
4.5	Aineistonanalyysi	24
5	Tutkimustulokset.....	25
5.1	Asiakaspalautteet	25
5.1.1	Kohtaaminen arjessa	26
5.1.2	Vuorovaikutus.....	29
5.1.3	Osallisuus	30
5.2	Eläytymismenetelmä	31
5.2.1	Kohtaaminen arjessa	31
5.2.2	Luottamus ohjaajiin	33
5.2.3	Kunnioitus ja arvostus	34
5.2.4	Vuorovaikutus.....	35
5.2.5	Osallisuus	35
6	Pohdinta	36
6.1	Tulosten pohdinta.....	37
6.2	Eettisyys ja luotettavuus.....	40
6.3	Lopuksi	41
	Lähteet	44
	Taulukot	48
	Liitteet.....	49

1 Johdanto

Lapsen kohtaaminen ja yleisesti kohtaamattomuuden kulttuuri ovat ajankohtaisia aiheita sosiaalialalla. Niin sanottuja muotiaiheita tulee vähän väliä sosiaalialan keskusteluun, mutta kohtaaminen on pitänyt pintansa viimeisen vuosikymmenen ajan. Kohtaamista määritellään kuitenkin vähän ja sen tutkiminen onkin kiinnostanut lähivuosina entistä enemmän. Monet suositukset ja lait painottavat lasten osallisuutta, kuulemista ja sitä kautta lasten kohtaamista, mutta tutkimustietoa aiheesta on vielä vähän. Forsberg, Ritala-Koskinen ja Törrönen (2006, 16-17) kirjoittavat teoksessaan, että kohtaaminen ei ole sosiaalityössä vain yhdenlainen tapahtuma, vaan voi merkitä monenlaisia kohtaamisia, joiden mielekkyyttä ja merkitystä olisi lasten kannalta tarpeen jäsentää aiempaa enemmän.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kuvata ja tuottaa uutta tietoa pääkaupunkiseudulla sijaitsevalle vastaanottokodille heillä sijoitettuna olleiden lasten kokemuksista kohdatuksi tulemisesta. Vastaanottokoti on osa erään kaupungin sijaishuoltoa. Aiheen opinnäytetyöhöni sain keskustelluissa yhdessä vastaanottokodin henkilökunnan kanssa kesällä 2014.

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Aineistoni oli kaksiosainen, käytin opinnäytetyössäni valmiita dokumentteja, lapsilta kerättyjä asiakaspalautteita sekä keräsin lisääaineistoa eläytymismenetelmän ja haastattelun keinoin. Valmiit asiakaspalautteet olivat vastaanottokodin keräämiä vuonna 2014. Valmis aineisto käsitti kaikki vuonna 2014 lapsilta kerätyt asiakaspalautteet. Lisääaineistoa päätin kerätä eläytymismenetelmän ja haastattelun keinoin, jolloin sain valmiin aineiston lisäksi lasten ääntä paremmin kuuluviin. Käytin aineistojen analysoinnissa teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, joilla pyrin löytämään aineistosta vastauksia lasten kokemuksista kohdatuksi tulemisesta.

Lastensuojelun sijaishuollon vastaanotto toiminta tuli minulle tutuksi työharjoittelun kautta. Omat intressini opinnäytetyössä on se, että lapsilähtöisyys on aina ollut minulle tärkeä suuntaus työssäni sekä olen aina pyrkinyt lasten aitoon kuulemiseen ja kohtaamiseen. Lasten kohtaaminen on mielestäni erittäin tärkeä osa lastensuojelun peruseriaatteita, eettisyyttä sekä mielestäni sen tärkeys korostuu vastaanottokodissa tehtävässä arviointi- ja kriisityössä. Lasten etua ei mielestäni voida arvioida tai sen puolesta puhua, jos lasta ei aidosti kohdata.

2 Lastensuojelu

Lapsilla on lähtökohtaisesti samat oikeudet kuin aikuisillakin. Kaikille kuuluvien perusoikeuksien lisäksi lapsilla on myös erityisiä oikeuksia. Kaikilla lapsilla on oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Saastamoinen 2010.) Vuonna 1991 Suomessa tuli voimaan Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksien sopimus, joka on merkkipaalu lasten subjektiiviselle ja oikeuksille Suomessa (Forsberg ym. 2006, 6). Lastensuojelu on lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin turvaamista ja edistämistä (Bardy 2013a, 43). Lastensuojelu kuuluu laajaan kokonaisuuteen, joka on perinteisesti jaoteltu kolmeen osaan; lasten kasvuoloihin, peruspalveluihin sekä lapsi- ja perhekohtaisiin palveluihin (Bardy & Heino 2013, 33). Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun lukeutuu esimerkiksi lastensuojelutarpeen selvitys, avohuolto sekä perhe- ja laitoshuolto (Bardy 2013a, 43).

Viime vuosikymmenen aikana lapset ja lapsilähtöisyys ovat olleet kiinnostusta herättäneitä aiheita sosiaalityön kentällä. On haluttu opiskella lasten kohtaamista ja yksilöllistä huomiointia. Suuri yhteiskunnallinen huoli lapsista ja pahoinvoinnin merkeistä on saanut osakseen huomiota. Suomessa tehdään systemaattista tilastointia vain huostaanottojen ja avohuollon tukitoimien kohteena olevien lasten määristä. (Forsberg ym. 2006, 5-7.) Lastensuojelun tilastointi on ollut käytetyin indikaattori lasten pahoinvoinnin kuvaamisessa (Forsberg ym. 2006, 7; Bardy & Heino 2013, 13).

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat kasvaneet jatkuvasti 1990 - luvun jälkeen. Nykyinen tilastointi aloitettiin vuonna 1991, jolloin avohuollon asiakkaana oli yli 30 000 lasta. (Bardy & Heino 2013, 23.) Vuonna 2013 avohuollon asiakkaana oli jo 79 086 lasta tai nuorta (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014a). Itä-Suomen alueella oli väestöön nähden eniten lapsia huostassa. Kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli eniten Etelä-Suomen alueella. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä kääntyi kasvuun vuonna 2005. Vuonna 2008 voimaan tulleen uuden lastensuojelulain jälkeen kasvu on ollut erittäin voimakasta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014b.)

2.1 Lastensuojelua ohjaavat lait

Uusi lastensuojelulaki (2007/417) tuli voimaan 1.1.2008 (Valtioneuvosto 2007). Lain säännöksiä on jo ehditty uusimaan useaan otteeseen. Uusimmat muutokset tehtiin 1.4.2015 ja seuraavat muutokset astuvat voimaan 1.1.2016. (Hallituksen esitys 2014; Valtioneuvosto.) Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lasten oikeudet turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelun tulee turvata korvaavin keinoin lapsen edun toteutumista silloin, kun vanhempi tai huoltaja ei siitä kykene huolehtimaan tai kun lapsi omalla käytöksellään vakavasti vaarantaa kehitystään tai terveyt-

tään. Lain tarkoitus on parantaa lasten ja vanhempien tai huoltajien oikeusturvaa erityisesti lastensuojelun päätöksenteossa. (Mahkonen 2010, 49, 69.)

Lastensuojelulain tarkoitus juurtaa juurensa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lähtökohdistta. Lasten oikeuksien sopimus on kansainvälinen ihmis- ja erityisoikeuksien koannelma. Lapsen oikeuksien sopimus korostaa yhdenvertaisuuden, ihmisarvon ja diskriminoinnin kiellon tärkeyttä. Se perustuu lasten oikeuksiin tulla kuulluksi ja suojelluksi sekä saada hoivaa osakseen. Lapsen oikeuksien sopimus pohjautuu periaatteelle lapsen edun ensisijaisuudesta. Lapsen oikeuksien sopimuksen 54 artiklaa jakaantuvat lasten erityisoikeuksiin (esimerkiksi suojeluun ja hoivaan) sekä yleisiin oikeuksiin (esimerkiksi yksityisyyteen, itsemääräämiseen ja fyysiseen koskemattomuuteen). Artikloista lukuisat ovat tiiviissä yhteydessä lastensuojelun erityiskysymyksiin sekä monet vaikuttavat sijaishuollon tai sijaishoidon arkeen. (Unicef 1989; Mahkonen 2010, 81, 83-87.)

Suomen perustuslain 68:ään (1999/731) on kirjattu, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, kehitystaso huomioiden. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983/361) määrittelee, että lapsen huollon tarkoitus on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi huomioiden lapsen yksilöllisiä tarpeita ja toivomuksia. (Mahkonen 2010, 68.)

2.2 Lastensuojelun sijaishuolto

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä. Sijaishuoltopaikka on sellainen, jossa lapsen tarpeenmukainen huolenpito ja hoito voidaan järjestää. Sijaishuollon muotoja ovat ammatillinen perhekoti, perhehoito, laitoshuolto tai muu lapsen tarpeiden mukainen sijoitusmuoto, esimerkiksi sairaalahoito tai sijoitus kotiin. Lastensuojelulaitoksiin lukeutuvat lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit ja koulukodit sekä muut näihin verrattavat lastensuojelulaitokset. Hyvin järjestettyä laitoshuoltoa pidetään usein parhaimpana ratkaisuna, jos lapsen sijoitus on väliaikainen. (Saastamoinen 2010, 4, 7-12.)

Lapsen erityisiin oikeuksiin tulee kiinnittää huomiota ja niitä tulee turvata koko lapsen sijaishuollon ajan. Lapsella on oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja kohteluun sekä tarpeitaan vastaavaan sijaishuoltopaikkaan. Lapselle on turvattava oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan. Lapsen arjen, kasvatuksen ja hoidon sijaishuollossa tulee olla lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaista. Sijaishuoltopaikassa lapsen saama hoito ja kasvatusta sisältävät perushoidon ja arjesta huolehtimisen. Sijaishuollon hoito ja kasvatusta tulee toteuttaa lapsilähtöisesti, jolloin huomioidaan lapsen yksilöllisiä tarpeita. Lapselle tulee järjestää lapsen edun mukainen tasapainoinen ja turvallinen kasvuympäristö ja -olosuhteet sekä

taata psyykinen ja fyysinen turvallisuus. Lapsen kasvatusta ja hoitoa on järjestettävä ja lasta kohdeltava niin, että hänen yksityisyytensä kunnioitetaan. Lapsen tulee tuntea itsensä hyväksytyksi ja saada osakseen turvaa, huolenpitoa, hellyyttä ja ymmärrystä. (Saastamoinen 2010, 1-3.)

Lapsen asemaan sijaishuollossa vaikuttaa päätös, millä hänet on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Lastensuojelulain 40§:ssä säädetään huostaanoton perusteista ja edellytyksistä. Lapsella on oikeus tulla huostaan otetuksi ja lapselle on velvollisuus järjestää hänen tarpeitaan vastaava sijaishuolto. Huostaanotto on perusteltu, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa vakavasti vaarantavat tai uhkaavat lapsen kehitystä ja terveyttä. Toinen perustelu on, että lapsi omalla toiminnallaan vakavasti vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Edellä mainittujen lisäksi edellytyksenä tulee olla se, etteivät avohuollon tukitoimet ole sopivia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi sekä sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaisista. (Saastamoinen 2010, 22-24.)

Lapsi voidaan sijoittaa sijaishuoltoon kiireellisellä sijoituspäätöksellä. Kiireellisen sijoituksen perusteista ja kestosta säädetään lastensuojelulain 38 ja 39§:ssä. Kiireelliseen sijoitukseen tarvitaan samat perusteet kuin huostaanottoon eli lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa. Kiireellinen sijoitus on turvaamistoimenpide, kun kyse on akuutista tilanteesta, johon lastensuojelun on puututtava. Kiireellisen sijoituksen aikana selvitetään lapsen tilannetta. Oikeusvaikutuksiltaan kiireellinen sijoitus vastaa lapsen huostaanottoa, mutta se on kestoltaan lyhyempi. Kiireellinen sijoitus voi kestää enintään 60 päivää. (Saastamoinen 2010, 39-40, 45.)

Lastensuojelulain mukaisesti ensisijaisesti on käytettävä avohuollon tukitoimia, jos lapsen etu ei muuta vaadi. Jos lapsen kasvuolosuhteet eivät turvaa tai vaarantavat lapsen kehitystä ja terveyttä tai lapsi omalla käyttäytymisellään niitä vaarantaa on lastensuojelun ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä. Avohuollon tukitoimien tarkoitus on tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. Yksi avohuollon tukitoimi on lapsen tai perheen sijoitus laitoshuoltoon tai perhehuoltoon, joka on kirjattu lastensuojelulain 37§:n. Laitoshuolto tai perhehuolto on tuen tarvetta arvioiva tai kuntouttava. Lasta ei voida sijoittaa avohuollon tukitoimena, jos huostaanoton kriteerit täyttyvät. Avohuollon sijoitus voidaan tehdä vain, jos lapsen huoltajat ja yli 12 - vuotta täyttänyt lapsi suostuvat sijoitukseen. Laissa ei ole määrätty avohuollon sijoituksen enimmäismääräaika, mutta lasta ei saa toistuvasti sijoittaa ellei lapsen etu sitä välttämättä vaadi. Avohuollon sijoitusta tulee arvioida kolmen kuukauden välein ja samalla selvittää mahdollinen huostaanoton tarve. (Saastamoinen 2010, 57-61.)

Laissa on määritelty millaiset edellytykset ja millaisia laitoksia pidetään lastensuojelulain mukaisina laitoksina. Vastaanottokoteja ei mainita erikseen laissa. Vastaanottokodin käsite ei ole riittävän vakiintunut eikä niiden yksiselitteinen määrittelemine ole sen vuoksi mahdollista. Vastaanottokodissa järjestetään lapsen sijaishuolto lyhytaikaisesti myös akuuteissa tilanteissa. Vastaanottokotiin sijoitetaan lapsia hoidettavaksi siihen asti, kunnes pysyvämpi sijoituspaikka saadaan järjestettyä. Vastaanottokodissa arvioidaan lapsen tilannetta, tuen tarvetta sekä valmistellaan tarvittaessa sopivaa pidempiaikaista sijaishuoltoa, jotta välttyttäisiin lapsen toistuvilta sijoituksilta. Vastaanottokodissa painottuu kriisihoito ja arviointityö. Toiminnan tavoitteena on löytää lapsen edun mukainen ratkaisu yhdessä lapsen, perheen ja yhteistyötahojen kanssa. (Saastamoinen 2010, 2, 89-90.)

Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimi vastaanottokoti, joka sijaitsee pääkaupunkiseudulla. Vastaanottokoti oli 14-paikkainen lastensuojelun yksikkö, joka on ensisijaisesti tarkoitettu 7-12 - vuotiaille lyhytaikaista sijoitusta tarvitseville lapsille. Sijoitukset ovat pääosin kiireellisiä sijoituksia. Lapsen sijoituksen aikana lapsen ja perheen tilannetta ja tuen tarvetta arvioidaan. Työskentely tapahtuu yhteistyössä vanhempien, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja muiden asiantuntijatahojen kanssa. Sijoituksen jälkeen lapsi palaa kotiin tai sijoitetaan kodin ulkopuolelle. (Vastaanottokodin perehdytyskansio.)

Vastaanottokodin tärkein toimintaa ohjaava arvo on lapsen etu. Muita tärkeitä arvoja ovat avoimuus, suvaitsevaisuus ja usko ihmiseen. Jokapäiväinen toiminta koostuu kriisi- ja arviointityöstä, jossa korostetaan vanhemmuuden arviointia ja tukemista sekä eletään lapsen kanssa arjessa. Työmuotoina käytetään muun muassa perhetapaamisia, omaohjaajatunteja, verkostopalavereja ja neuvotteluita. Lapsen sijoituksen aikana arvioidaan lapsen ja perheen tilanne ja tuen tarpeet. Lyhytaikaisten sijoitusten tavoitteena on löytää lapsen edun mukainen ratkaisu yhdessä perheen ja yhteistyötahojen kanssa. Jos lapsen etu vaatii pidempiaikaista sijoitusta, valmistelelee vastaanottokoti sijoitusta sijaisperheeseen, lastenkotiin tai perhekotiin. (Vastaanottokodin perehdytyskansio.)

3 Lasten kohtaaminen

Kettusen (2013, 114) mukaan kohtaaminen vaatii kontaktia ja luottamusta asiaomaisten välillä. Edellytys kohtaamiselle on se, että ihminen otetaan todesta ja hänet nähdään tuntevana ja kokevana. Vuorovaikutukseen tulee antautua ja vasta vuorovaikutuksessa voidaan oppia tuntemaan ihmisen elämää. Ihmistä tulee kunnioittaa subjektina, oman elämänsä asiantuntijana. Mattila (2011, 9, 15) väittää, että kohtaaminen on tärkeää kaikessa kasvatus- ja hoitotyössä. Kohtaaminen haastaa ammattilaisia ja vaatii omaan ihmisyyteen suostumista. Lapsen vahvistavassa kohtaamisessa keskeistä on lapsen persoonan kunnioittaminen ja lapsen arvon ymmärtäminen. Niiden pohjalta mahdollistuu lapsen katsominen hyväksyvästi, huolenpito hä-

nestä, olemassaolon oikeus ja toivon vahvistaminen. Kohtaaminen on viime vuosina alettu ymmärtää keskeiseksi kysymykseksi ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Kohtaaminen luo yhteyden ja herättää luottamuksen. Kohtaaminen voi haavoittaa tai vahvistaa ihmistä. Hyvä kohtaaminen on koko toiminnan onnistumisen tae ja edellytys. Kohtaaminen on monikerroksista kasvokkain asettumista toisen ihmisen kanssa.

Ensin tulee kaunis katse tai ystävällinen ele. Seuraavaksi tarvitaan kuulemistä, näkemistä ja nähdyksi tulemistä. Vielä syvemmillä on ihmisyyden ja elämän arvostaminen, avoin ja totuudellinen asenne elämään sekä nähdyksi tulevien tarinoiden merkityksellisyyden ymmärrys. Kohtaaminen on helppoa sekä vaikeaa, koska se ei edellytä tietyn tekniikan hallintaa. Kohtaaminen vaatii omaan ihmisyyteen suostumista ja sen kautta myötätunnon, myötäelämisen, sydämellä näkemisen ja viisaudella vahvistetun älykkyyden käyttöä. Hyvän kohtaamisen perusta on tietoisuus jokaisen ihmisen ainutkertaisesta ja arvokkaasta persoonallisesta elämästä. Arvostavan ja vahvistavan kohtaamisen taustalla vaikuttaa asenne, joka mahdollistaa kohtaamisen ymmärtämisen ja oppimisen. (Mattila 2011, 15-17.)

Lapsen kohtaaminen on erityistä, koska siihen vaikuttaa aikuisen ja lapsen roolit. Aikuisen vastuu on suurempi hänen ymmärryksensä, roolinsa ja elämäkokemuksensa vuoksi. Kohtaaminen vaatii oman aikuisuuden ja lapsen lapseuden ymmärtämistä. Aikuisen vastuulla kohtaamisessa on, että lapsi ei koskaan menetä turvallisuuttaan, persoonansa kunnioittamista ja arvostavaa katsetta. Lapsuudessa luodaan perustaa elämänskolle, elämänrohkeudelle ja elinvoimalle. Jokainen arvostava kohtaaminen on lapselle merkityksellinen, sillä hän piirtää kaikesta kokonaiskäsitystä. Hyvän kohtaamisen kautta lapsi voimaantuu ja rohkaistuu elämään omaa tarinaansa. Lapsen hyvän kasvun perusta on nähdyksi tuleminen, jonka kautta vahvistuu lapsen omanarvontunto, itsetunto ja luottamus toisiin ihmisiin. Lapsi tarvitsee toistuvasti ja ehdottomasti viestiä siitä, että hänet on hyväksytty juuri sellaisena kuin hän on. (Mattila 2011, 18-19, 30-31.)

3.1 Kohtaaminen lastensuojelun arjessa

Lapsen sijoitus muovaa hänen ihmissuhdeverkostoaan. Lapsi alkaa hakea uudelleen paikkaansa suhteessa entisiin ja nykyisiin aikuisiin ja lapsiin, kun joutuu eroamaan kodistaan ja kodin ympäristöstä. (Heino, Eronen, Kataja, Kestilä, Känkänen, Paananen, Pösö & Raunio 2013, 51.) Sijoitettuun lapseen suuntautuvat tuet mahdollistuvat parhaiten, kun lapsen ympärillä oleva ammatillinen hoitotiimi pystyy luomaan lapseen hyvät vuorovaikutussuhteet ja toimivat suunnitelmallisesti lapsen hyväksi. Lapsen tarpeita voi havainnoida paremmin vuorovaikutuksessa hänen kanssaan, jolloin myös hänen tunteet, mielipiteet ja kokemukset tulevat kuulluiksi. Yhteys lapseen syntyy parhaiten toiminnan kautta, sillä suurin osa lapsista ennemmin tekee kuin puhuu tai he suostuvat puhumaan tekemisen yhteydessä. (Välivaara 2004, 19.) Dialogin ei

tarvitse olla kielellistä, vaan erilaisten merkitysten vaihtoa voi tapahtua materiaalin ja toiminnan kautta (Pekkarinen 2006, 104-105).

Sijoituksella pyritään lapsen elämää kuormittavien tekijöiden vähentämiseen ja lapsen kasvu- ja kehitysedellytysten turvaamiseen. Koska lasten sijoitusten syyt ja tilanteet ovat erilaisia, tulee sijaishuollon pyrkiä vastaamaan lasten yksilöllisiin tarpeisiin ja tilanteisiin. Osalle lapsista on tärkeää ja riittävää turvallinen arki, kun taas toinen voi tarvita vahvasti terapeutista ympäristöä. Sijaishuollon aikuiset ja ihmissuhteet täydentävät olemassa olevia perhesuhteita ja joillekin lapsista niistä voi tulla ensimmäisiä turvallisia ihmissuhteita. (Eronen 2013, 25.)

Lapsen kohtaaminen mahdollistaa dialogisen hetken tai jopa suhteen rakentumisen lapsen työntekijän välille. Dialoginen kohtaaminen voi voimaannuttaa lasta, tuoda turvaa ja suojaa tai auttaa minuuden muovautumisessa. (Muukkonen 2013, 169.) Eronen (2013, 77-99, 82) on tutkinut sijoitettujen lasten institutionaalisia polkuja huostaanoton jälkeen. Aineiston mukaan polut jakautuvat aina kahtia. Suurimmalle osalle lapsista rakentui turvallisuutta, pysyvyyttä ja hyvinvointia tukeva polku ja osalle ristiriitainen, turvaton ja katkoksellinen polku. Lapsen polku tulisi muodostua hänen yksilöllisistä tarpeistaan, eikä organisaation sanelemana. Työskentely lasten kanssa tulisi olla yksilöllistä ja jokainen lapsi olisi nähtävä omassa tilanteessaan. Kaikkien lasten tilanteeseen tulisi perehtyä, niin että nähtäisiin ja tunnettaisiin lapsen yksilölliset tarpeet, joista käsin voitaisiin arvioida mitkä asiat tukevat ja mitkä uhkaavat lasta.

Sijaishuollon työn perustehtävä liittyy hoivaan, kasvatukseen ja huolenpitoon. Pelkistetysti se voidaan nähdä kahden henkilön, lapsen ja aikuisen, kohtaamisesta. Tällainen vuorovaikutustilanne on aina ainutlaatuinen ja uniikki. Yksittäinen sijaishuollon työntekijä kohtaa lapsen omalla persoonallaan ja elämäkokemuksellaan sekä koulutuksen tuomalla osaamisella. (Salminen 2005, 112.) Ihminen nähdään sosiaalisena, aineellisena ja henkisenä olentona, jonka hyvinvointi edellyttää perustarpeiden tyydyttämistä kaikilla osa-alueilla. Viime kädessä lastensuojelussa on kyse lapsen ja aikuisten välisen emotionaalisen kohtaamisen turvaamisesta. Kohtaamattomuus on etenkin varhaislapsuudessa osattomuuden raskain muoto, mutta se voi olla myös hidasta arkista erilleen ajautumista ja kontaktin heikentymistä. Lastensuojelussa on kysymys siitä, mitä voi tarjota, jotta osattomuudesta päästään osallisuuteen. Lapsen osallisuus huolenpitoon ja suojeluun tulee toteutua hänen osallisuuttaan kunnioittaen. (Bardy 2013b, 298-299.)

Jokaiselle vastaanottokotiin sijoitetulle lapselle valitaan kaksi omaohjaajaa, joiden tehtävä on perehtyä lapsen asioihin ja huolehtia niistä. Koko henkilökunta osallistuu käytännön asioiden hoitoon, mutta omaohjaajat pitävät pääsääntöisesti omaohjaajatunnit, perhetapaamiset sekä he osallistuvat neuvotteluihin ja palavereihin. Vastaanottokodissa pyritään pitämään

omaohjaajatunti kerran viikossa. Omaohjaajatunnilla käsitellään vaikeita asioita lapsen kanssa ja välillä tehdään jotain mukavaa. Omaohjaaja pyrkii luomaan luottamuksellisen ja turvallisen suhteen lapsen kanssa. Omaohjaajatuntien tarkoituksena on antaa lapselle kahdenkeskistä omaohjaaja-aikaa sekä saada lapsen ääntä kuuluville. (Vastaanottokodin perehdytyskansio.) Monen aikuisen läsnäolo voi olla lapselle hyvinkin hämmäntävää. Aikuisten nopeatempoiseen ja runsaaseen keskusteluun voi olla vaikeaa päästä mukaan. Jos lapselle ei aktiivisesti luoda tilaa kertoa asiastaan, omalla tavallaan, jää hänen puhuja-asemansa heikoksi. (Anis 2006, 78.)

Kallio, Stenvall, Bäcklund ja Häkli (2013, 82-83) puhuvat arkisesta huolenpidon politiikasta, joka tarkoittaa arkiyhteisöjen siteiden ylläpitoa, jatkamista ja korjaamiseen panostamista. Kukaan ei selviä ilman toisten huolenpitoa, joten arjen yhteisöjen kanssa pitäminen on kaikkien yhteinen asia. Huolenpidon politiikkaan kuuluu luottamukselliset keskustelut, sanattomat välittämisen ilmaisut, sitoutunut auttaminen, konkreettinen hoiva, väkivallan ehkäisy sekä sen jälkien korjaus. Kun lapsia tuetaan arkiympäristössä, sen aktiivisina jäseninä, kehittyvät heistä itsetunnon vahvoja yhteisöllisiä toimijoita. Tärkeää on myös hyväksyä lapsien yksilöllisyys, vahvuuksineen ja heikkouksineen. Kaikkien lasten tulisi saada tunnustamista osakseen arkiympäristöissä, myös niiden, jotka toimivat ei-toivotuilla tai jopa itselleen vahingollisilla tavoilla. Arkielämän osallisuutta haastavia ja vahvistavia yhteisöllisiä siteitä löytyy joka puolelta. Kokemukset yhteydestä toisiin ihmisiin, lisäävät hetkiä, jolloin vuorovaikutus toimii ja tuottaa hyvää oloa (Miller & Törrönen 2010, 78). Lapsi voi elää suuren osan lapsuuttaan osana erilaisia instituutioita, joten ei ole yhdentekevää millaisista kohtaamisista hänen arkeensa rakentuu tai miten hyvin hän oppii vuorovaikutussääntöjä, jotka takaavat hänelle vahvan puhuja-aseman (Eskonen ym. 2006, 43-44).

3.2 Vuorovaikutus

Lapsi on aina riippuvainen aikuisesta ja aikuisen tavasta olla lapsen kanssa, puhua lapselle, koskettaa lasta sekä mahdollisuudesta antaa vetäytyä. Lapsen suhtautuminen muihin ja itseensä syntyy vuorovaikutuksessa häntä hoivaavien aikuisten kanssa. (Miller & Törrönen 2010, 71.) Lapsen huomioiminen yksilönä edellyttää ohjaajilta ammattitaitoa, aikaa ja työsuhteen jatkuvuutta. On erityisen tärkeää, että aikuisella on halua, oivallusta, mahdollisuuksia ja aikaa ottaa vastaan lapsen kokemia tunnetiloja. Tunteiden vastaanottamisen kautta ohjaaja voi tilanteeseen eläytyen säädellä lapsen käyttäytymistä omien tunteidensa kautta, esimerkiksi rauhoittaa lasta. Tunteiden jakaminen vaatii aina yhteistä aikaa, keskinäistä luottamusta ja yhteisesti koettua turvallisuutta. Arkipäivän lähellä olevat aikuiset auttavat lasta hallitsemaan kiukkua, sietämään pettymyksiä sekä he jakavat onnistumisen kokemuksia. (Pekki & Tamminen 2002, 20-21.)

Lapsille on tärkeää, että ohjaaja osaa ja jaksaa kuunnella sekä hän on saatavilla. Lapset toivovat, ettei heitä tuomita tai heidän ajatuksiaan torjuta. Hyvä työntekijä antaa aikaa sekä tarjoaa valinnanmahdollisuuksia ratkaisuja tehtäessä. Hyvä ohjaaja kertoo asiat niin, että lapsi ne ymmärtää. Hyvä ohjaaja on rehellinen, luotettava, suorapuheinen ja hän pitää sanansa. Hyvä ohjaaja varmistaa lapsen mielipiteen muutosten ja toimenpiteiden yhteydessä. (Hurtig 2006, 189.) Ohjaajan ammatillisuus vahvistuu taidosta osoittaa lapsille lämpöä, luottamuksesta asiakkaan voimavaroihin ja aidosta halusta auttaa. Aito kiinnostus ja myönteinen vuorovaikutus ovat perusedellytyksiä sille, että lapsi voi tuntea itsensä hyväksytyksi sellaisena kuin hän on. Nämä lähtökohdat luovat edellytyksiä sille, että lapsi uskaltaa kertoa avoimesti ajatuksistaan. Positiivinen työote luo edellytyksiä avoimuudelle ja luottamukselle. Kokemus kuulemisesta, kohtaamisesta ja aidosta välittämisestä voi olla lapselle merkittävä kokemus. (Miller & Törrönen 2010, 84.)

Lasten mielipiteet ja omat kokemukset ovat nousseet yhtä tärkeiksi kuin aikuis-asiiantuntijoiden tuottamat tiedot (Eskonen ym. 2006, 22). Aikuisen ja lasten väliseen kommunikointiin on tärkeää löytää luontevanomainen ja molempia osapuolia miellyttävä tapa olla vuorovaikutuksessa keskenään (Känkänen 2006, 139). Lapsilähtöistä tietoa voidaan käyttää hoidollisen työn perustana. Sitä tarvitaan kuvaamaan lapsen kokemuksia ja avun tarvetta. Tärkeää olisi, ettei työntekijä vaan rajoitu keräämään tietoa, vaan työstää lapsen kanssa yhdessä tapahtumia, tunteita ja asioita. Keskustelun avulla lapselle voidaan tarjota mahdollisuus kertoa ja kertomisen kautta sanoittaa ja ymmärtää raskaita asioita. (Hurtig 2006, 182.) Kun asioita kysytään lapselta, saa hän myös kokemuksen osallisuudesta ja tunteen, että hän on tärkeä ja merkittävä (Muukkonen 2013, 169). Dialogisuus voi olla yksi väylä tunnistaa lasta eteenpäin auttavia hetkiä. Dialogissa todellisuus rakentuu keskustelijoiden väliin eli ymmärryksen tilaan. Ymmärryksen tila on aktiivista kysymistä, lausumaa ja vastauksien muodostamista, ei passiivista kohtaamista. Dialoginen keskustelu edellyttää osapuolten erilaisuuden tunnistamista ja ymmärrystä siitä, että kohtaaminen on kielen rakentamista tässä hetkessä. (Noppari 2006, 183.)

Lapsien näkökulmat osaavat yllättää ja ne saattavat olla jopa armottomia. Lasten kertomassa korostuu kertomisen ja kuulluksi tuleminen ilo. Kertominen vaatii kuuntelemista, sekä uuden tiedon syntyminen arvostavaa asennetta ja kyvykkyyttä yllättyä. Ohjaajien tulisi luoda tietoisesti aikaa ja tilaa lasten kerronnalle, koska kertomisen ja kuuntelemisen prosessit muodostavat hyvinvointia. Ohjaajat voivat kuulostella esiin nousevia hyvin- tai pahoinvoinnin teemoja ja samalla vahvistaa yhteenkuuluvuutta, luottamusta ja iloa yhteisöissä. (Hohti & Karlsson 2013, 172.) Hurtigin (2006, 178) mukaan lapsien mahdollisuus tuottaa itseään koskevaa tietoa on ollut satunnaista ja muodollista. Motivaatio kysyä lapselta on ollut toteuttaa kuulemisen velvoitteita sekä pyrkimys saada aikaan mahdollisimman tarkka ja kattava tilannearvio. Eskonen, Korpinen ja Raitakari (2006, 41) muistuttavat, että lapsilla on paljon asiantuntemusta

omista elämäntilanteistaan sekä he ovat usein perillä kysymyksistä, jotka vaativat käsittelyä. Vaikka lapsen puhuja-asemasta käsien ei ole helppoa kohtaamisissa saada tai ottaa puhetilaa, kykenevät lapset osallistumaan vuorovaikutustilanteisiin ja tuomaan esille heille tärkeitä asioita. Lapselle tulisi antaa mahdollisuuksia ilmaista itseään, vaikka se rikkoisi instituutiolle ominaisia toimintatapoja tai vaatisi niiden muuttamista. Lapsen kanssa tulisi asettua dialogiin niin, että kaikkien tiedossa olisivat vallan sävyttämät reunaehdot.

3.3 Luottamus ja kunnioitus

Lasten arkiympäristöt ovat alttiita erilaisille vaikutuksille, jotka ohjaavat yksilöllistä ja yhteisöllistä kehitystä. Lapset ovat herkkiä aistimaan itseensä kohdistuvia hyväksyviä ja paheksuvia asenteita, ja he suuntaavat toimintaansa suhteessa näihin asenteisiin. Lapset tarvitsevat osakseen tunnustamista; näen sinut tässä hetkessä ja ajattelen, että ansaitset tulla kohdatuksi juuri tuollaisena kuin olet. Oikein tunnistaminen voi edistää aktiivisen toimijuuden kehittymistä ja yhteisöllistä kiinnittymistä. Tunnistamisen vaikutus korostuu, jos lapsi on kokenut tulleen väärin tunnistetuksi useasti tai hänelle itselleen tärkeissä asioissa. Yhteisöllistä toimijuutta tunnistamalla ehkäistään syrjäytymistä. Lapsen ottamat roolit tulisi tehdä näkyviksi ja tunnistetuiksi arjessa. Toimijuus tuottaa ja hyödyntää arjen osallisuuden kokemuksia. (Kallio ym. 2013, 71, 78, 81.) Kun lapsi hyväksytään ilman varauksia, avautuu mahdollisuus itsensä hyväksymiselle. Itsensä hyväksymistä tukevassa kohtaamisessa on kysymys lähelle päästämisestä, lähellä olosta ja ihmisen kohtaamisesta hetkessä. Lapsi saa kokemuksen vastaanotetuksi tulemisesta ja välittämisestä. Lapsen kokemus hyväksytyksi tulemisesta vaatii pysähtymistä, aikaa ja herkkyyttä sille, minkä on tärkeää tulla kuulluksi ja ymmärretyksi. (Pesonen 2006, 162-163.)

Haastavissa lastensuojelutilanteissa luottamuksellisen yhteistyösuhteen rakentaminen ei ole itsestäänselvyys. Asiakkaan ja työntekijän kokemuksia luottamuksesta määrittää se, miten ihminen kokee tulevansa kohdatuksi, kuulluksi ja kohdelluksi. (Laitinen & Värynen 2011, 180.) Asiakassuhteille tyypillistä on, että ammattilaiset tasapainottelevat samanaikaisesti asiakkaiden liittolaisina sekä lastensuojelun edustajina (Anis 2006, 76). Dialogin toimivuuden kannalta erityisen tärkeää on luottamuksellinen ilmapiiri (Pekkarinen 2006, 117). Luottamuksen syntyminen viestittää lapselle sitä, että aikuisen kanssa syntyvässä vuorovaikutuksen tilassa on mahdollista tulla kuulluksi ja osallistua ilman epä tietoisuutta ja pelkoa. Luottamus, lapsen kunnioitus ja yksilön erityisyyden ymmärtäminen ovat merkittävä askel lastensuojelutyön tavoitteiden saavuttamiseksi. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 161.) Luottamus työntekijään voi lisääntyä, jos hänestä välittyy aito kunnioitus ja arvostus (Miller & Törrönen 2010, 77).

Instituutioiden tavoitteet ja päämäärät tulisivat olla avoimia asiakkaille. Lasten kannalta olisi hyvä, että he tietäisivät heihin kohdistuvat odotukset ja sen, mitä vaikutuksia heidän sanomi-

sillaan voi olla. Institutionaaliset kohtaamiset eivät koskaan ole tasa-arvoisia tai neutraaleja, vaan valta on aina läsnä. Lasten ja aikuisten välisiin suhteisiin liittyvät kysymykset vallasta ovat monitasoisia. Lastensuojelussa työskentelevillä on mahdollisuus rajata keskustelun teemoja ja päättää, mikä lapsen puheessa on olennaista ja miten sitä tulkitaan. Tulkinnan pohjalta tehdään toimenpiteitä ja päätöksiä. (Eskonen ym. 2006, 39-40, 43.) Koulutuksella tai ammattitaidolla ei ole väliä, jos työntekijän ja lapsen välinen luottamus horjuu. Lyhyet ja intensiiviset jaksot ovat tuloksellisia vain, jos asiakkaan voimavaroja hyödynnetään ja hän voi luottaa siihen, että hän tulee kuulluksi kaikissa tilanteissa. (Miller & Törrönen 2010, 70.)

3.4 Osallisuus

Lapset ovat useimmiten enemmän tietoisia vallitsevasta tilanteesta ja heillä on enemmän ajatuksia elämäntilanteeseensa liittyen kuin mitä odotetaan (Miller & Törrönen 2010, 78). Hurtigin (2006, 182-188) mukaan työntekijät keräävät tietoa lapsista, mutta eivät riittävästi tarjoa sitä lapsille tai rohkaise lapsia kysymään. Usein lasten ja työntekijöiden välisen kontaktin keskiössä ovat arjen sujuvuuteen liittyvät konkreettiset asiat ja harvoin lasten kanssa puhutaan yksilöllisistä kokemuksista, tunteista, lasten läheissuhteista tai perheen ja vanhempien ongelmista. Keskustelutilanteet, lapsen ja työntekijän välillä, usein rakentuvat niin, että ammattilainen kysyy ja tarkkailee vastaajaa. Lapsi ei useinkaan saa mahdollisuutta tietää, mihin tietoa kerätään ja mitä kuulija tiedostaa ja tilanteesta ajattelee. Lapsella on tarve ymmärtää asioita ja lapset aistivat ammattilaisista, kestävätkö he kuulla heidän kertomaansa. Jos lapselle ei kerrota totuutta tilanteesta, tekee hän asiasta oletuksia, jotka voivat tuottaa ylimääräistä lisätaakkaa. Lapsille on merkityksellistä saada tietoa sijoituksen syistä, tavoitteista ja keinoista.

Ammattilaisen ja lapsen kohtaamista tulisi määrittää ajatus, että lapsi tietää jotain, jota kukaan muu ei voi tietää. Osallistuminen ja aktiivinen toimijuus edellyttävät sitä, että lapsella on mahdollisuus olla mukana tuottamassa tietoa tilanteesta, kokemuksistaan ja odotuksistaan. Vaikka lasten kohtaaminen ja tieto tunnustetaan tärkeäksi asiaksi, voidaan sen kokea mutkistavan työtä. Sen vuoksi työntekijät voivat painottaa aikuislähtöiseen tiedonkeruuseen ja käyttöön. Lasten kokemusten kysyminen voidaan myös nähdä tehtävänä, joka vaatii erikoisosaamista. (Hurtig 2006, 167, 169, 171.) Lasten kuuleminen edellyttää ohjaajilta tilannekohtaista herkkyyttä ja monipuolista keinovalikoimaa. Osallisuuden varmistaminen tarkoittaa sitä, että lapselta kysytään hänen mielipidettään ja hänen ehdotukset otetaan huomioon, käsitellään asianmukaisesti sekä niihin vastataan. (Heino ym. 2013, 67.) Lapsen kohtaamista ja mielipiteiden selvittämistä ei pidetä useinkaan helppona tehtävänä (Eskonen ym. 2006, 26). Lakiin on kirjattu lapsen oikeus saada kertoa mielipiteensä, tulla kuulluksi sekä velvollisuus toteuttaa kuuleminen. Kuitenkin jo alle kouluikäinen lapsi osaa useimmiten kertoa mielipi-

teensä asioihin. Mikään ei estä työntekijöitä keräämästä tietoa lapsilta oman työnsä tueksi. (Hurtig 2006, 180.)

Lastensuojelu, ilman lapselle annettua aktiivista roolia, voi näyttäytyä hänelle epäselvänä asiana, jonka tavoitteet eivät ole hänelle selkeitä. Työn tulisi olla läpinäkyvää ja lapselle ymmärrettävää. (Hurtig 2006, 179, 183.) Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten lapsi saa olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa työtä, jota tehdään hänen oman etunsa turvaamiseksi. Mahdollisuus olla osallisena ja mukana on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Osallisuutta kuvataan usein portaiden avulla. Ensimmäisellä portaalla on lasten kuuleminen, toisella tuetaan lapsia ilmaisemaan mielipiteitä, kolmannella mielipiteet ja näkemykset otetaan huomioon, neljännellä lapset osallistuvat päätöksentekoon ja viimeisellä lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta. Tärkeää on ymmärtää, että myös kieltäytyminen voi olla yksi osallisuuden muoto. (Hotari ym. 2013, 149, 152-153.)

Osallisuuden vahvistaminen on johtanut siihen, että myös lapsen mielipiteet ja kokemukset ovat nousseet tärkeiksi informaationlähteiksi. Osallisuuden muodostavat kuuleminen ja kuulukuksi tuleminen, mahdollisuus ilmaista mielipiteitä ja toiveita sekä päätöksenteossa mukana oleminen ja vastuunkantaminen. (Perälä, Salonen, Halme & Nykänen 2011, 19.) Lastensuojelun toimintakulttuuria on arvosteltu lapsen osallisuuden laiminlyömisestä häntä koskevassa päätöksenteossa. Lastensuojelutyössä on mahdollisuuksia myös aitoon osallistumiseen, jos lapsi otetaan osaksi työskentelyprosessia. Osallisuuden ja kohtaamisen kokemukset ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa. Osallisuuden kokemukset todellistuvat kohtaamisen ulottuvuuksien, vuorovaikutuksen ja sisäisen dialogin, kautta. (Pekkarinen 2006, 126.)

4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jossa pyritään saamaan tietoa lapsen kokemuksista kohdatuksi tulemisesta vastaanottokodissa. Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän tietointressinä on saavuttaa tietoa, joka auttaa ilmiön tai asian ymmärtämisessä. Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä voidaan tarkastella merkitysten maailmaa, joka on ihmisten välinen ja sosiaalinen. Kvalitatiivinen tutkimus on aina aika-, paikka- ja tilannesidonnainen. (Vilka 2005, 49, 97).

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2013, 161) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökoh- ta on todellisen elämän kuvaaminen, johon sisältyy ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisesti, koska todelli- suutta ei voi pirstoa osiin. Tapahtumat muokkaavat samanaikaisesti toisiaan, joten on mah- dollista löytää niiden välisiä suhteita.

Kokemus käsitetään hyvin laajasti ihmisen kokemuksellisena suhteena omaan todellisuuteensa. Kokemus siis muodostuu vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa. Tutkittaessa kokemuksia tutkitaan myös ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteensa, josta erillään ihmistä ei voida ymmärtää. Ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen eli kaikki merkitsee meille jotain. Kokemukset muotoutuvat merkityksien mukaan. Merkitysten tutkiminen perustuu oletukseen, että ihmisen toiminta on tarkoituksellista ja tarkoitusten mukaisesti suuntautunutta. Tutkijan tulee harkita tilannekohtaisesti toimintaansa, jotta hän saavuttaisi toisen kokemukset ja ilmaisun merkitykset mahdollisimman autenttisine. Tutkijan tulee olla reflektiivinen ja kriittinen, jotta hän on mahdollisimman tietoinen omista tutkimukseen liittyvistä lähtökohdistaan eli tutkijan tulee tunnistaa oma ihmiskäsitys ja ennakkoluulot. Tutkijan tulee siis tuoda kuvaukseen mahdollisimman vähän itseään. (Laine 2010, 29-40.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja dokumentteihin perustuva tieto. Niitä voidaan käyttää rinnan tai eri tavoin yhdistettynä tutkittavan ongelman ja resurssien mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.) Käytän opinnäytetyössäni sekundaariaineistoa, asiakaspalautteita sekä kerään lisäaineistoa eläytymismenetelmän ja haastattelun yhdistelmällä. Aineistot analysoin, toisistaan erillään, teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

4.1 Tutkimuksen aihe

Aiheen valinta tutun alueen pohjalta edesauttaa tutkimuksen tekoa. Jos tutkijalla on ennakkotietoa joltain erityisalueelta, sitä todennäköisemmin hän tuntee alueen tutkimuksen tarpeet. (Hirsjärvi ym. 2013, 74.) Halusin opinnäytetyöni käsittelevän jollain tasolla lapsilähtöisyyttä ja olen aina pitänyt tärkeänä lapsen oman äänen kuulemistä. Aikaisempi työkokemukseni lastensuojelusta ja lastenhoidollisista tehtävistä on osoittanut, että lasten aito kohtaaminen on hyvä ponnahduslauta työnkehittämiseen. Lasten tietoa ja kokemuksia on alettu arvostaa entistä enemmän. Kiili (2011, 168-169) on todennut, että lasten osallistumisen tärkeyteen on herätty vuosituhaten vaiheessa erityisesti siksi, että Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimusta valvova Lapsen oikeuksien komitea antoi Suomen valtiolle kaksi huomautusta, joiden mukaan suomalaiset lapset ja nuoret ovat vailla riittäviä osallistumismahdollisuuksia.

Valitsin tutkimukseni aiheeksi lasten kokemukset kohdatuksi tulemisesta vastaanottokodissa. Lasten kokemuksia on viime vuosina tutkittu vähän enemmän, mutta ei ammattikorkeakoulun opinnäytetöinä. Tein haun marraskuussa 2015 Theseus - ammattikorkeakoulujen julkaisukanasta hakusanoilla ”lastensuojelu” ja ”vastaanottokoti”. Suomenkielisiä opinnäytetöitä löytyi 69 opinnäytetyötä, jotka sisälsivät hakusanat. Opinnäytetöistä 43 oli tehty lastensuojelun vastaanottokotiin tai muuhun siihen rinnastettavaan laitokseen. Suurin osa opinnäytetöistä (16)

oli hankkeita, produktioita tai muita, joissa luotiin erilaisia menetelmiä vastaanottokodeille. Lisäksi enemmistö (16) opinnäytetöistä oli tehty niin, että informantteina toimi vastaanottokodin työntekijät. Opinnäytetöistä vain viidessä oli käytetty lapsia informantteina. Haun perusteella lasten kokemuksia vastaanottokodeissa on tutkittu opinnäytetöinä erittäin vähän.

4.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tavoitteena ja tarkoituksena oli kuvata vastaanottokodille heillä sijoitettuna olleiden lasten kokemuksista kohdatuksi tulemisesta. Pyrkimyksenäni oli tuottaa opinnäytetyölläni uutta tietoa, jota vastaanottokoti voisi hyödyntää työnsä kehittämisessä.

Jo ideatasolla tulisi määritellä tehdäänkö selittävä, kartoittava, kuvaileva vai ennustava tutkimus (Vilka 2005, 46; Hirsjärvi ym. 2013, 138). Kartoittava tutkimus etsii uusia näkökulmia ja ilmiöitä sekä selvittää vähän tunnettuja ilmiöitä. Selittävä tutkimus etsii ongelmaan tai tilanteeseen selityksiä ja tunnistaa todennäköisiä syy-seurausketjuja. Kuvaileva tutkimus esittää tarkkoja kuvauksia tilanteista tai tapahtumista sekä dokumentoi ilmiön kiinnostavia ja keskeisiä piirteitä. Ennustava tutkimus ennustaa tapahtumia tai toimintoja, jotka ovat seurausta ilmiöstä. (Hirsjärvi ym. 2013, 138-139.) Alustavasti päätin, että opinnäytetyöni on kartoittava tutkimus, koska pyrin saamaan vastauksia vähän tunnettuun ilmiöön. Hirsjärvi ym. (2013, 138) huomauttaa, että tiettyyn tutkimukseen voi sisältyä useampi tarkoitus tai tarkoitus voi muuttua tutkimuksen edetessä. Lopulta opinnäytetyöstä muodostui kartoittava ja kuvaileva.

Aiheeseen perehtyminen, tutkimusongelman rajaaminen ja muotoileminen tutkimuskysymykseksi antaa tutkijalle tarkan tiedon siitä, mihin halutaan saada selvyyttä tai vastauksia. Tutkimusongelman määrittelyssä kiteytyy koko opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet. Tutkimusongelman luonne vaikuttaa tutkimusmenetelmän valintoihin. (Kananen 2008, 51, 68; Metsämuuronen 2009, 54.) Hirsjärven ym. (2013, 126, 129) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulee varautua siihen, että ongelma voi muuttua tutkimuksen edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään enemmän sanaa tutkimustehtävä, joka asetetaan yleisellä tasolla. Tavallisesti tutkimustehtävä esitetään kysymysmuodossa.

Tutkimuskysymykseni on:

- Miten lapset kokevat tullessa kohdatuiksi vastaanottokodissa?

4.3 Tutkimusaineisto

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusaineistoa säätelee laatu, eikä sen määrä. Tutkimusaineiston tehtävänä on toimia asian tai ilmiön ymmärtämisessä tai tulkinnan muodostamisessa.

Kvalitatiivinen tutkimus ei tavoittele asian yleistettävyyttä. (Vilka 2005, 126; Hirsjärvi ym. 2013, 181.) Yksittäisen ihmisen kokemus on aina ainutkertainen (Vilka 2005, 128), siitä syystä en määrittele saturaatiota eli kylläntymispistettä. (kt. myös Tuomi & Sarajärvi 2009, 85-89) Tutkimuksessani oli tärkeää valita henkilöt, joilla on siis kokemusta asiasta. Tässä mielessä informanttien ei pidä olla satunnaisia, vaan tarkoitukseen sopivia. Tutkimusaineistoni koostuu valmiista asiakaspalautteista sekä eläytymismenetelmän ja haastattelun kautta hankitusta aineistosta.

4.3.1 Asiakaspalautteet

Hirsjärven ym. (2013, 186) mukaan on mahdollista käyttää muiden keräämää aineistoa eli sekundaariaineistoa. Tutkimusongelman osiin voi saada vastauksia valmiista aineistoista ja osaan on haettava vastausta keräämällä lisäaineistoa. Tuomen ja Sarajärven (2009, 84) mukaan yksityisten dokumenttien käyttö tutkimusaineistona sisältää oletuksen, että kirjoittaja pystyy ja on parhaimmillaan ilmaistessaan itseään kirjallisesti. Kynnyskysymyksiksi usein muodostuvat informantin ikä ja kirjalliset kyvyt. Tutkimukseni yksi ongelma piilee tässä. Asiakaspalautelomakkeet kerätään vastaanotokodissa niin, että toisen osaston henkilökunnan jäsen on paikalla lapsen vastatessa lomakkeeseen. Osa lapsista suoriutuu kirjallisesta palautelomakkeesta itsenäisesti, kun taas osalta henkilökunnan jäsen kysyy suullisesti kysymykset, joihin lapsi vastaa. Tällöin henkilökunnan jäsen kirjoittaa lapsen vastauksen palautelomakkeeseen. Tarkkaa ohjeistusta ei ole henkilökunnalle asiakaspalautteen keräämisestä, jonka vuoksi keräämistavat voivat vaihdella.

Koska aika, paikka ja tilanne vaikuttavat lasten vastaamiseen (kt. Vilka 2005, 112), on valmiin aineiston käyttämisessä riskinsä. En tiedä jokaisen kerätyn palautteen aikaa, paikkaa enkä haastattelutilannetta, joten en voi ottaa kantaa tai arvioida millä tavoin ne ovat vaikuttaneet lasten vastauksiin. Riskinä oli, että lapset ovat vastanneet asiakaspalautteen kysymyksiin suppeasti. Siitä syystä tutkimukseni aineisto koostui kaikista vuonna 2014 kerätyistä asiakaspalautteista. Asiakaspalautteita kerättiin 28 kappaletta vuonna 2014.

Valmis palautelomake sisältää esitiedot eli lapsen iän ja sukupuolen. Esitietojen lisäksi asiakaspalautteessa on 11 avointa kysymystä, joista seitsemän on esitetty suljetussa muodossa eli niihin voi vastata ”kyllä” tai ”ei” vastauksella. Kuitenkin näihin suljettuihin kysymyksiin, suurimpaan osaan, on lisäksi avoimessa muodossa esitetyt lisäkysymykset. Asiakaspalautteessa on myös neljä monivalintakysymystä, joissa on asteikko 1-3. Viidestä asiakaspalautteen avoimen kysymyksen vastauksesta voi tehdä tutkimustehtävän mukaista tulkintaa lapsen kokemuksista kohdatuksi tulemisesta. Lisäksi kolme asteikkokysymystä vastaa tutkimustehtävääni. Riippuen lasten vastauksista, voin saada vielä lisätietoa kolmesta muusta kysymyksestä.

Hirsjärvi ym. (2013, 186, 189) huomauttaa, että valmiit aineistot harvoin soveltuvat sellaisinaan käytettäväksi. Valmiita aineistoja on muokattava esimerkiksi muuttamalla niitä numeeriseen muotoon. Valmiiseen aineistoon on suhtauduttava kriittisesti ja punnittava niiden luotettavuutta. En saanut riittävää vastausta tutkimustehtävääni asiakaspalautteista, joten keräsin lisäaineistoa eläytymismenetelmän ja haastattelun keinoin.

4.3.2 Eläytymismenetelmä

Käytettäessä valmiita aineistoja, Kananen (2008, 26, 81) suosittelee käyttämään tutkimuksen uskottavuuden kannalta triangulaatiota. Useiden menetelmien käyttö voi tuottaa yhtä menetelmää paremman tulokinnan, sillä jokaisella menetelmällä on heikkoutensa. Useamman menetelmän käyttöä tutkimuksessa kutsutaan menetelmätriangulaatioksi. Triangulaatiota voidaan käyttää ymmärryksen lisäämisessä ilmiöstä. Triangulaatio parhaimmillaan tuottaa tutkimukselle syvyyttä.

En saanut riittävää vastausta tutkimustehtävääni analysoimalla sekundaariaineistoa, niin keräsin lisäaineistoa. Ensisijaisesti halusin kerätä lisäaineistoa lapsilta eläytymismenetelmän kautta. Lapset viettävät lyhyitä aikoja vastaanottokodissa, joten en tiennyt etukäteen, millaisia lapsiasiakkaita oli paikalla, kun lisäaineiston keruu tuli ajankohtaiseksi. Kaikilla lapsilla ei ole kiinnostusta tai valmiuksia osallistua tutkimukseen sekä heidän vanhempansa eivät välttämättä anna lupaa osallistua. Edellä mainituista syistä en määritellyt informanttien määrää, vaan seurasin aineiston laatua tutkimuksen edetessä suhteessa tutkimustehtävään. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa vain informanttien tuottaman aineiston laadulla on väliä (Vilka 2005, 126; Hirsjärvi ym. 2013, 181), joten yksikin tutkittava voi riittää. Haastatteluun valikoitui kolme lasta, jotka olivat asuneet vastaanottokodissa 2-3 kuukautta.

Eläytymismenetelmällä tarkoitetaan pienimuotoisten tarinoiden kirjoittamista annettujen ohjeiden mukaisesti. Informanteille annetaan kehyskertomus, jonka antamien mielikuvien mukaan he kirjoittavat pienen kertomuksen, jossa he vievät tilannetta eteenpäin. Menetelmässä keskeistä on kehyskertomusten variointi, joten kehyskertomuksia tulisi olla kahdesta neljään. Lyhyet kehyskertomukset ovat antaneet parempia tuloksia kuin pitkät. tarinat eivät ole välttämättä todellisia, vaan ne voivat olla fiktiivisiä tarinoita siitä, mitä voisi tapahtua ja mitä eri asiat merkitsevät. Informanttien ikä ei ole eläytymismenetelmän käytön este. (Eskola & Suoranta 2005, 110-115; Eskola 2010, 72-76.) Menetelmän käyttökelpoisuus on kiinni tutkittavasta aiheesta ja tavoiteltavan tiedon luonteesta. Menetelmä on hyvin käyttökelpoinen, jos tavoitteena on selvittää ihmisten ajattelun logiikkaa jostain ilmiöstä. (Eskola 2010, 75.)

Kuten kaikissa menetelmissä, niin myös eläytymismenetelmässä on omat eettiset ongelmansa. Eläytymismenetelmän ongelmiksi on nostettu epäily kirjoitettujen tarinoiden aitoudesta ja

kirjoitustilanteiden keinotekoisuudesta. Menetelmä voi tuottaa stereotyyppisiä vastauksia, mutta myös lisäksi poikkeuksellisia. Eläytymismenetelmällä tuotetaan aineistoa, joka nousee yhteisesti jaetusta kulttuurista, ja jonka avulla on mahdollista kerätä tietyn ilmiön kulttuurisia merkityksiä. Eläytymismenetelmä antaa vastaajille mahdollisuuden aktiiviselle oman mielikuvituksen ja ajattelun käytölle. Jo pienistäkin aineistoista löytyy mielenkiintoisia vastauksia, jotka ovat yleensä merkkejä ja vihjeitä. (Eskola & Suoranta 2005, 115-116.) Eläytymismenetelmä on alun perin luotu tutkimukseen liittyvien eettisten ongelmien ratkaisemiseksi. Eläytymismenetelmän tavoitteena ei ole pelkästään tutkijan asetelman parantaminen, vaan erityisesti on huomioitu informantin asemaa ja hänen ihmisarvon kunnioittamista. (Eskola 2010, 74.)

En halunnut, että lasten osallistuminen jäisi kiinni heidän kirjallisista kyvyistään, joten annoin lapsille vaihtoehdon joko kirjoittaa tai kertoa. Jos lapsi kertoi verbaalisesti tarinan, niin nauhoitin sen ja litteroin. Kehystarinat ovat samanlaisia, riippumatta siitä haluaako lapsi kirjoittaa vai kertoa. Joillekin lapsille on myös luontaisempaa ilmaista itseään verbaalisesti tai kirjoittamalla, joten uskon saavani rikkaampaa aineistoa, jos lapsilla on mahdollisuus valita. Kaikki lapset halusivat kertoa tarinan suullisesti.

Kehystarinat:

Muistele parhainta päivää, jonka olet viettänyt vastaanottokodissa ohjaajan kanssa. Soitat iltasoiton äidille tai isälle ja kerrot päivästäsi. Mitä olette tehneet ohjaajan kanssa? Miten ohjaaja on sinua kohdellut? Miten ohjaaja on käyttäytynyt?

Muistele ikävintä päivää, jonka olet viettänyt vastaanottokodissa ohjaajan kanssa. Soitat iltasoiton äidille tai isälle ja kerrot päivästäsi. Mitä olette tehneet ohjaajan kanssa? Miten ohjaaja on sinua kohdellut? Miten ohjaaja on käyttäytynyt?

Eläytymismenetelmän käytön pyrin tekemään mahdollisimman lapsilähtöisesti. Lapsilähtöisyys toteutui niin, että lapsi sai valita tilan, jossa haastattelu tapahtui. Lapsi sai myös itse valita haluaako hän kirjoittaa vai kertoa. Koska olin tilanteessa läsnä, kun lapset muistelevat ja kertovat tai kirjoittavat, joten ajatuksenani oli tehdä mahdollisesti lisäkysymyksiä, jos huomaan ne tarpeellisiksi. Ajattelin myös, että voin tarkentaa tai syventää saamaani tietoa, jotta saisin vastauksia lasten kokemuksista mahdollisimman todenmukaisina. Epäroin hieman, että tuottaako eläytymismenetelmä varmasti tarpeeksi vastauksia, jonka vuoksi loin muutamia lisäkysymyksiä tutkimussuunnitelman teoriaosuudesta, jotka otin varmuudenvuoksi mukaani haastattelutilanteeseen. Käytin eläytymismenetelmää aluksi kaikissa kolmessa haastattelutilanteessa, mutta huomasin, että aineisto jäi hyvin suppeaksi. Tästä syystä jouduin käyttämään lisäksi valmiita kysymyksiä ja teemoja haastattelutilanteessa (liite 4).

4.4 Aineistonkeruun toteutus

Aloitin opinnäytetyön suunnittelun kesällä 2014 ollessani työharjoittelussa vastaanottokodissa. Syksyllä 2014 jatkoin suunnittelua menetelmien valinnalla ja perehtymällä metodologiaan. Tammikuussa 2015 opinnäytetyösopimukseni hyväksyttiin ohjaavien opettajien puolesta, jolloin aloin tekemään tutkimussuunnitelmaa.

Tutkimussuunnitelman valmistuttua hain tutkimusluvan kaupungilta, joka opinnäytetyölleni myönnettiin 19.3.2015. Aloitin välittömästi tämän jälkeen analysoimaan asiakaspalautteita vuodelta 2014. Asiakaspalautteet vastasivat tutkimustehtävääni vain osittain ja niistä heräsi lukuisia lisäkysymyksiä, joten päätin, että lisäaineistoa on kerättävä.

Vietin keväällä hieman aikaa vastaanottokodilla tutkijan roolissa ja tutustuin lapsiin, jotta olisin heille tutumpi, jolloin he eivät välttämättä jännittäisi tutkimukseen osallistumista. Keväällä vastaanottokodille oli sijoitettuna paljon lapsia, joille tutkimukseen osallistuminen oli syystä tai toisesta poissuljettava.

Tapasin ensin lasten huoltajia kasvotusten ja pyysin kirjallisen luvan lapsen osallistumisesta tutkimukseen (liite 2 ja 3) sekä vastasin vanhempien kysymyksiin. Tämän jälkeen kerroin lapselle mitä tutkimukseen osallistuminen heille tarkoittaisi ja vastailin heidän useisiin kysymyksiin. Osallistuminen tutkimukseen oli viimekädessä lapsen oma päätös. Huomasin välittömästi, että viettämäni aika vastaanottokodilla auttoi huomattavasti vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Vuorovaikutus olisi saattanut olla vieraamman henkilön kanssa hyvinkin erilaista, kun lapsilla olisi ollut suurempi kynnys keskustella kanssani. Kaikki tutkimukseen valikoituneet lapset halusivat osallistua.

Tein ensimmäisen haastattelun huhtikuussa ja toisen toukokuussa. En ollut tyytyväinen kahden haastattelun sisältöön, vaan halusin täydentää aineistoa vielä 1-2 haastattelulla. Syys- ja lokakuussa vastaanottokodissa oli juuri tapahtunut luontainen poistuma ja talo oli täynnä uusia lapsia. En halunnut haastatella lapsia, jotka olivat asuneet vastaanottokodissa vasta päiviä tai muutamia viikkoja, joten tein kolmannen haastattelun vasta lokakuun lopussa.

Aloitin haastattelutilaisuuden kaikissa kolmessa haastattelussa eläytymismenetelmällä. Lasten tuottamat tarinat jäivät kaikissa haastatteluissa aivan liian lyhyiksi ja niiden sisältö oli puutteellinen vastaamaan tutkimustehtävääni. Olin varmuudenvuoksi valmistellut lisäksi tutkimussuunnitelman teoreettisesta osuudesta muutamia kysymyksiä (liite 4), jotta saisin varmasti tarpeeksi kattavia vastauksia. Eläytymismenetelmän tarinan jälkeen keskustelu oli dialogista. Pyysin lapsia kertomaan paljon esimerkkejä tilanteista ohjaajien kanssa vastaanottokodissa, jotta kerronnallisuus ainakin osittain säilyisi. Kyselin paljon lisäkysymyksiä, jotta saisin van-

gittua mahdollisimman aidosti lapsen viestin ja ajatukset sekä etten sotkisi tuloksiin omia tulkintoja lasten sanomisista. Koska tutkin lasten henkilökohtaisia kokemuksia, en nähnyt tärkeänä tehdä strukturoitua haastattelua, vaan etenimme hyvin avoimesti ja erilailla haastattelutilanteissa, kuitenkin pitäen teemat samoina.

Nauhoitin haastattelutilanteet ja sen jälkeen litteroin haastattelut. Aineistoa kertyi haastatteluista yhteensä 49:31 minuuttia. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 34 sivua, kun fonttina oli Arial, fonttikokona 11 ja riviväli oli 1. Käsittelen aineiston analysoinnin toteutumista seuraavassa luvussa.

4.5 Aineistonanalyysi

Koska tutkimukseni tarkoitus on kartoittaa ja kuvailla valitsin aineistonanalyysimenetelmäksi teoriaohjaavan sisällönanalyysin. Tuomen ja Sarajärven (2009, 14-15) mukaan sisällönanalyysia voidaan käyttää ihmisten kokemusten kuvaamiseen. Kaikkien dokumenttien analyysissa voidaan käyttää sisällönanalyysia tietyin ehdoin. Eskola ja Suoranta (2005, 137) painottavat, että kvalitatiivisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja sen kautta tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysilla pyritään informaationarvon kasvattamiseen luomalla hajanaisesta aineistosta mielekästä ja selkeää.

Tein aineistosta kaksi analyysia, koska niiden käsittely yhdessä olisi ollut haastavaa sekä tein päätöksen lisääaineiston keruusta vasta ensimmäisen analyysin jälkeen. Aineiston analyysi aloitetaan redusoinnilla eli pelkistämällä, jossa analysoitava informaatio pelkistetään. Aineiston redusointia ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan aineistoa pelkistetään koodaamalla olennaiset ilmaukset eli niin sanotut pelkistetyt ilmaukset. (Kananen 2008, 94; Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-111.) Litteroinnin jälkeen redusoin aineiston jättämällä tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat pois. Tulostin pelkistetyt ilmaisut, jotta pystyin keskittymään vain niihin. Aineiston klusterointi eli ryhmittely oli seuraava vaihe. Leikkasin pelkistetyt ilmaukset erilleen toisista ja ryhmittelin aiheet luokiksi. Aineiston klusterointia seuraa abstrahointi, jolloin erotetaan olennainen tieto ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä tai johtopäätöksiä (Kananen 2008, 94; Tuomi & Sarajärvi 2009, 109-111).

Tuomen ja Sarajärven (2009, 93) mukaan luokittelua pidetään yksinkertaisimpana aineiston järjestämisen muotona. Aineisto määrittelee sen, kuinka pitkälle analyysia voidaan viedä. Tein opinnäytetyössäni aineistoista luokittelun. Sekundaariaineisto, jota käytin opinnäytetyössäni, sisälsi sekä avoimia että monivalintakysymyksiä, joten tein sisällönanalyysin kvantitatiivisin piirtein. Jotkut lapset olivat vastanneet suppeasti osaan kysymyksistä, jolloin jouduin käyttämään apuna kvantifiointia. Asiakaspalautteiden aineistosta muodostui kolme yläluokkaa; kohtaaminen arjessa, vuorovaikutus ja osallisuus. Haastatteluiden aineistosta muodostui

viisi yläluokkaa; luottamus ohjaajiin, kohtaaminen arjessa, osallisuus, vuorovaikutus sekä kunnioitus ja arvostus.

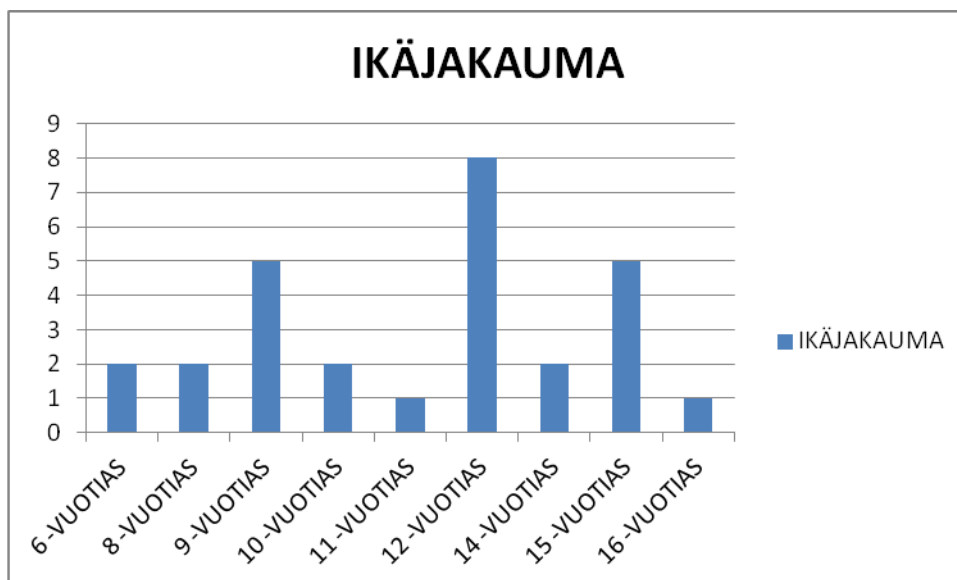
Luokittelun tein aineiston ehdoilla. Liitteessä 5 on esimerkkiä luokittelusta. Olen valinnut liitteeseen vain sellaisia alkuperäisilmaisuja, joista vastanneiden henkilöllisyys ei paljastu. Liitteeseen 5 on poimittu alkuperäisilmaisuja sekä asiakaspalautteista että haastatteluista. Lapset kertoivat paljon asioita niin, että he ovat mielestäni helposti tunnistettavissa, jonka vuoksi jouduin tarkkaan valitsemaan julkaisemani esimerkit.

5 Tutkimustulokset

Aineistoni käsitti 28 kappaletta vuonna 2014 vastaanottokodille jätettyä asiakaspalautetta ja kolme haastattelua. Käsittelen aineistojen tulokset erillään ja kokoan niistä lopuksi yhteenvedon.

5.1 Asiakaspalautteet

Lapsilta kerättiin vuonna 2014 yhteensä 28 asiakaspalautetta. Vuonna 2014 asiakaspalautteeseen vastasi 18 poikaa ja 11 tyttöä. Palautteeseen vastanneiden keski-ikä oli 10, 8 vuotta. Vastanneiden ikä oli 6 - 16 - vuotta. Enemmistö vastanneista oli 12 - vuotiaita (8kpl) ja seuraavaksi eniten oli 9 - ja 15 - vuotiaita (5kpl). 6-, 8-, 10-, ja 14- vuotiaita oli kaksi edustajaa jokaisessa ikäryhmässä sekä vastanneista yksi oli 11- vuotias ja yksi 16- vuotias.

Taulukko 1: Asiakaspalautteeseen vastanneiden lasten ikäjakauma.

5.1.1 Kohtaaminen arjessa

Asiakaspalautteessa kysytään, mikä lasten mielestä on ollut parasta ja ikävintä vastaanottokodissa asumisessa. Suurimmaksi teemaksi parhaimmassa asiassa nousivat erilaiset aktiviteetit ja tekeminen. Lapset mainitsivat 15 vastauksessa parhaaksi asiaksi jonkinlaisen toiminnan kuten liikunnan tai pelaamisen. Seitsemässä vastauksessa lapset pitivät parhaana asiana lapselle annettavia käyttövaroja. Lapsille oli tärkeää vertais- ja ystävyyssuhteet vastaanottokodissa, jotka mainittiin seitsemän kertaa. Ympäristö ja tilat saavat kiitosta viidessä vastauksessa. Muita esiin nousseita teemoja olivat kotilomat, ruoka, yksityisyys ja rauha ja alhainen vaaatimuustaso verrattaessa kotiin. Kuudessa vastauksessa mainittiin parhaaksi asiaksi vastaanottokodin henkilökunta. Ohjaajia keuhuttiin kivoiksi ja mukaviksi. Kahdessa vastauksista oli mainittu tietyn henkilökunnan jäsenen nimi, joka oli jäänyt mieleen parhaimpana asiana asuessa vastaanottokodissa. Yhdessä vastauksessa oli painotettu parhaana asiana omaohjaajan kanssa vietettyä aikaa.

”Hyvä aamu- ja iltapala, mukavia aikuisia ja lapsia.” -V28

”No sai rauhaa & pysty tutustuu ihmisii.”-V24

”Eriolaista. Aina on ollut jotain tekemistä ei samaa tylsää.” -21

Ikävintä asiaa kysyttäessä vastauksissa oli selkeästi suurempi hajonta verrattaessa edelliseen kysymykseen. Säännöt ja rajoitukset nousivat suurimmaksi teemaksi vastauksista. Kahdeksassa vastauksessa kerrottiin, että ikävintä olivat yleisesti säännöt tai erilaiset ja eritasoiset rajoitukset. Yhdessä vastauksista nuori vastaaja kritisoi myös siitä, etteivät säännöt olleet ikätasoisia. Eniten kuitenkin kritisoitiin nukkumaanmenoaikaa. Muita teemoja olivat perheen ikävöinti, yleisesti asuminen vastaanottokodissa, kotilomien vähäisyys, perheen ja lapsen kanssa työskentely, aktiviteettien vähäisyys, matka, osastoillat, totuttelu, ympäristö sekä hygieniasta huolehtiminen. Kaksi vastanneista ilmaisi, ettei mikään ollut ikävää. Kolme vastaajaa jätti vastaamatta kysymykseen. Joko he eivät olleet kokeneet mitään ikävää tai käyttivät hiljaisuutta vallankäyttönä. Yhdellä vastaajalla oli kokemuksia ettei häntä ole kuultu ja kohdattu:

”Äidin & mun mielipiteet erilaiset ja tuntui että uskottiin äitiä.” -V2

Kolmessa vastauksessa koettiin, että vastaanottokodin henkilökunta oli ikävin asia. Ohjaajat yhden vastauksen perusteella koettiin ärsyttäväiksi, koska he komensivat. Eräs vastaaja koki, että ohjaajat olivat epäreiluja. Sama vastaaja kuitenkin mainitsi parhaaksi asiaksi tietyn ohjaajan ja tarkensi seuraavassa kysymyksessä, että jotkut ohjaajat ovat tosi kivoja, joten

epäreiluna koettiin vain osa henkilökunnasta. Yhdessä asiakaspalautteessa mainittiin nimeltä tietty henkilökunnan jäsen, joka koettiin ikävänä.

”Ohjaajat, koska ärsyttäviä, koska he komensivat minua.” -V15

”Säännöt olivat minua pienemmille.” -V1

”No et mä asun täällä.” -V16

Olin hienoisesti yllättynyt, että vastaanottokodin henkilökuntaa ei mainittu enempää positiivisessa tai negatiivisessa valossa. Mahdollista on, että henkilökunta nähdään neutraalina ja henkilökunnan toiminta vaikuttaa vähemmän kuin oletin lasten viihtyvyyteen vastaanotokodissa. Yksi vaihtoehto saattaa olla, että esimerkiksi toimintaa pohtiessa, lapset ajattelevat ohjaajia osallistumassa heidän kanssaan, mutta he eivät ilmaise sitä kyselyssä.

Yksi asiakaspalautteen kysymys oli, millaisia ohjaajat ovat olleet sinua kohtaan? Vastauksista 23 oli positiivisävytteisiä. Ohjaajia kuvailtiin kivoiksi, ystävällisiksi ja ymmärtäväisiksi. Näistä vastauksissa viidessä mainittiin, että osa ohjaajista on mukavia ja osa ei. Kaiken kaikkiaan negatiivisia kommentteja oli kuudessa vastauksessa. Näissä vastauksissa sanottiin, että ohjaajat ovat epäoikeudenmukaisia sekä jotkut ohjaajat olivat ärsyttäviä, hieman ankaria tai ilkeitä. Yksi vastaajista sanoi ohjaajien olevan vähän possuja, koska hänelle oli jäänyt huonoja muistoja rajoitustoimenpiteestä. Yksi vastaajista antoi neutraalin kuvauksen ohjaajista ja yksi ei osannut vastata. Kahdessa vastauksessa oli mainittu tietty ohjaaja erikseen, toisessa positiivisessa ja toisessa negatiivisessa mielessä. Pääosin lapset olivat siis tyytyväisiä vastaanottokodin ohjaajiin.

”Epärehellisiä jos jotkut saa ja toiset ei (epäoikeuden mukaisia) saa mennä katsomaan mitä toiset pelaa, mutta toiset ei saa mennä katsomaan” -V14

”Ihan mukavia, mutta kun olin hiljaa niin hieman ankaria.” -V21

”Jotkut hirveän ilkeitä ja jotkut tosi kivoja.” -V26

”Kivoja ohjaajia, leikkii minun kanssa.” -V8

Asiakaspalautteessa kysyttiin; Vietitkö aikaa omaohjaajasi kanssa? Miltä se tuntui. Vastauksista 21 oli positiivisia ja nämä lapset muistivat omaohjaajatunnit. Kaksi lasta vastasi hyvin neutraalisti. Kolme lasta koki omaohjaajatunnit tylsiksi tai ärsyttäväiksi tai niitä oli vaikeaa

muistaa. Yksi jätti vastaamatta kysymykseen ja yhdessä lomakkeessa oli hymiö, jonka tulkit-
sen positiiviseksi.

”Katsottiin elokuvaa. Käytiin jätskillä. Se oli kivaa.” -V7

”Vietin. Tuntui jännältä ja hauskalta.” -V18

”Ärsyttäviltä tuntui kaikki puhuttelut ku pitää aina puhua jostain. Ku on pakko tehdä jotain
puhua tai tehdä jotain piirroksia.” -V14

Monivalintakysymyksiä asiakaspalautteessa oli neljä. Lapset saivat vastata asteikolla 1-3, kun
1 on liian vähän, 2 on joskus ja 3 on riittävästi. Monivalintakysymyksessä kysyttiin auttoivatko
ohjaajat läksyissä. 22 lasta vastasi tähän. Vastaamatta jättäneistä yksi kertoi, ettei eskarissa
tule läksyjä, toisella ei ollut läksyjä ja yksi lapsi jätti kertomatta läksyistä tai oli jo tehnyt ne.
Vastaajien keskiarvo oli 2,64. Erilaiset asiat konkretisoituvat lapsille erilaisten ihmisten koh-
taamisina ja tekoina. Lasten kanssa työskentelevät ovat tärkeässä roolissa lapsen arjen raken-
tumisessa. (Anis 2006, 86-87.) Lapsen huomaaminen ja avun tarjoaminen niinkin arkisessa asi-
assa kuin kotitehtävissä, voi olla lapselle merkityksellinen teko hänen arjessaan. Asiakaspal-
autteen mukaan lapset olivat tyytyväisiä siihen, kuinka hyvin heitä autettiin kotitehtävissä.

Asiakaspalautteessa kysyttiin monivalintakysymyksenä, että lohduttivatko ohjaajat minua.
Kysymykseen vastasi 26 lasta. Yksi jätti vastaamatta ja toinen kirjoitti vastauksen viereen,
että hänellä ei ollut pahamieli. Vastanneiden keskiarvo oli 2,44. Yksi vastanneista kirjoitti
palautteeseen, että hän olisi ehkä kaivannut enemmän lohdutusta. Yksi monivalintakysymys
oli, pitivätkö ohjaajat minua lähellä (esim. silittivät, halusivat, hieroivat, jos sitä halusin).
Kaikki 28 lasta vastasivat kysymykseen ja vastausten keskiarvo oli 2,64. Yksi vastaajista kir-
joitti, että yksi ohjaaja tuli liian lähelle ja halasi liikaa. Hän koki saavansa riittävästi lähei-
syyttä ja välillä liikaakin. Lisäksi kysyttiin; oliko sinun helppoa vai vaikeaa nukahtaa? Aut-
toivatko ohjaajat? (esim. hierominen, peittely, silittely, juttelu). 12 vastauksessa lapset koki-
vat, että nukahtaminen oli helppoa, eivätkä he maininneet olivatko ohjaajat auttaneet. Yksi
lapsista jopa koki nukkuvansa vastaanottokodissa paremmin kuin kotona. Kymmenessä vasta-
uksessa kerrottiin, että ohjaajat olivat auttaneet nukahtamisessa. Kolmessa vastauksessa ker-
rottiin vaikeuksista nukahtaa ja niistä yhdessä lapsi kertoi nukahtaneensa ihan itse. Yksi vas-
taajista kertoi saaneensa apua iltalääkkeestä. Yksi lapsi jätti vastaamatta kysymykseen.

”Oli helppoa nukahtaa, mutta joinain iltoina pallohieronta ja peittely auttoivat.” -V18

”Helppoa. Ohjaajat auttoivat nukahtamaan silittelemällä kun olin kipeänä.” -V19

Lasten vastausten perusteella heitä on lohdutettu ja pidetty lähellä. Ohjaajat ovat myös kiittävästi auttaneet lapsia iltaisin rauhoittumaan, jos he ovat tarvinneet apua. Vastausten perusteella lapsia on kohdattu arjessa hyvin.

5.1.2 Vuorovaikutus

Monivalintakysymyksessä kysyttiin juttelivatko ohjaajat kanssani asioista ja ottivat mielipiteeni huomioon. Kaikki 28 lasta vastasivat kysymykseen. Vastanneiden keskiarvo oli 2,64. Suurin osa lapsista siis kokee, että heidän mielipiteitä huomioidaan ja ohjaajat keskustelevat heidän kanssaan.

Lastensuojelussa tarvitaan paljon erilaisia tapoja kommunikoida lasten kanssa, sillä haavoittavissa oloissa eläneet lapset saattavat olla kivun ja häpeän sulkemia. Lapsilla voi olla paljon tunteita ja asioita, joita he eivät osaa pukea sanoiksi. Kätkössä olevien kokemusten ja tunteiden esiin houkuttelu ja kohtaaminen sekä niiden kanssa pärjääminen on haastava tehtävä. (Känkänen 2013, 69.) Lapselle on helpotus kertoa vaikeista kokemuksistaan. Asian jakaminen voi muuttaa lapsen elämää myönteisellä tavalla. Lasten osallistaminen voi tuottaa työntekijän ja lapsen väliseen suhteeseen vakavia eettisiä ristiriitoja. Ammatilliselle kertominen voi tuottaa ongelmia ja epävarmuutta lasten elämään. Kertominen voi synnyttää sietämätöntä lisätaakkaa lapselle. (Hurtig 2006, 184-185.)

Lapsilta kysyttiin ymmärretyksi tulemista; Oliko sinulla asioita, joita ohjaajat eivät ymmärtäneet? Mitä? Vastauksista 16:sta sanottiin, että ei ollut sellaisia asioita, joita ohjaajat eivät olisi ymmärtäneet. Kaksi vastaajista kirjoitti, että yhteisen kielen puuttuminen loi haasteita tulla ymmärretyksi. Lapsista yksi ei osannut vastata kysymykseen ja kaksi jätti vastaamatta. Seitsemän lasta koki, että sellaisia asioita oli ollut, joita ohjaajat eivät tajunneet. Ohjaajat eivät olleet ymmärtäneet esimerkiksi näitä asioita:

”Että opettajat on välillä syvältä.” -V9

”Jotain esim. ohjaaja ei ymmärtänyt sitä, että ei laittaisi muffinsseihin tummaasuklaata, koska haluaisin syödä maitosuklaata.” -V20

”Sitä, että aloin kertomaan vakavaa asiaa ja sitten jätin loput kertomatta.” -21

Harmillista oli, että lapset eivät olleet kertoneet tarkemmin, mitä ohjaajat eivät olleet ymmärtäneet. Asiakkaana olevan lapsen puheen ymmärtäminen ja huomioiminen ovat lapsen osallisuuden kannalta merkittäviä (Anis 2006, 76). Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen tulee saada elää ympäristössä, jossa hän saa osakseen rakka-

utta, ymmärtämistä ja turvallisuutta. Nuoret lastensuojelun asiakkaan kokevat, että työntekijät käyttävät heidän sanomisiaan väärin, jos he eivät ole ymmärtäneet asiaa. (Hotari 2007, 28.)

5.1.3 Osallisuus

Kaikista asiakaspalautteeseen vastanneista kuusi ei tiennyt tai ei muistanut miksi oli vastaanottokodissa ja vastanneista kaksi ei vastannut ollenkaan kysymykseen. Lapset mainitsivat syiksi muun muassa vanhempien päihteidenkäytön, riitelyt kotona, vanhempien jaksamattomuuden, koulunkäynnin ongelmat sekä turvattomuuden ja väkivallan kotona. Vastausten perusteella lapset ovat tietoisia kodin ongelmista. Tuloksesta voi päätellä, että suurimmalle osalle lapsista oli annettu riittävästi tietoa sijoituksen syistä. Välivaaran (2004, 12-13) mukaan haavoittavissa olosuhteissa elänyt lapsi ei mene rikki, jos hänelle kerrotaan sijoitukseen johtaneet tapahtumat. Tietoa tulee antaa aina suhteutettuna se lapsen kehitystasoon. Aikuisen avustuksella lapsi voi saada selkeämmän ja realistisemmän kuvan tilanteestaan. Oman tilanteen ymmärtäminen, mahdollisuus vaikuttaa tilanteeseen sekä vapautua sijoitukseen usein liittyvästä häpeän ja syyllisyydentunteesta luovat lapselle tulevaisuuden toivoa ja vapauttavat energiaa normaaliin kasvuun ja kehitykseen.

Lasten osallisuutta kartoitettiin kysymyksellä; Osallistuitko perhetapaamisiin? Mitä mieltä olit niistä? Vastanneista 15 oli osallistunut perhetapaamiseen. Yksi vastaajista muisteli neuvotteluaan. Yhdeksän lasta ei ollut osallistunut perhetapaamiseen tai ei muistanut sitä. Yhdessä lomakkeessa oli iloinen hymiö ja kaksi lomakkeista oli tyhjiä. Lapsien ajatukset perhetapaamisista vaihtelivat suuresti. Joidenkin mielestä ne olivat tylsiä, synkkiä tai jopa ahdistavia aiheiden puhuttavien aiheiden vuoksi. Kahdeksassa vastauksessa mainittiin, että perhetapaamiset ovat hyviä ja hyödyllisiä.

”Osallistuin, ihan hyödyllisiä jollakin tavoin varmaan, välillä turhaa uudestaan samoja asioita.” -V28

”Kerran oli kivaa sopia yhdessä kodin sääntöjä.” -V5

”Osallistuin, mutta hyvä että oli jotta saadaan ratkaisu ongelmiin.” -V2

Lapset saivat asiakaspalautteen lopuksi jättää vielä terveisiä tai piirroksen vastaanottokodille. Palautteissa oli kauniita kuvia ja terkkuja tietyille ohjaajille, mutta myös syvällisiä ja kauniita viestejä.

”Kiitos että olen saanut tutustua teihin hienoihin ihmisiin.” -V19

”Mä oon huomannut sellaisen jutun, että kun tuun isin luota takas äidille niin tulee se kiukku. Mut sehän on rakastamista, eiks niin?” -V3

5.2 Eläytymismenetelmä

Halusin, että tutkimuksen haastatteluun osallistuvat olivat viettäneet mahdollisimman pitkän ajan vastaanottokodissa, jotta heille oli muodostunut selkeä kuva aiheeseen liittyen. Valitsin haastatteluun kolme lasta, jotka olivat olleet sijoitettuna vastaanottokodille 2-3 kuukautta. Arvioin tarkoin lapsia valitessa, ettei lapsille aiheudu osallistumisesta haittaa. Uskon, että haastattelu saattoi olla jopa voimaannuttava lapsien mielestä sekä antoi heille mahdollisuuden osallistua.

Olen numeroinut haastattelut, mutta en julkista esimerkeissä haastattelujen numeroita, jotta lapset eivät olisi tunnistettavissa. Huomasin tuloksia kirjoittaessa, että yhdistellessä haastatteluesimerkkejä tietyn numeron perusteella, olisivat lapset olleet tunnistettavissa. En myöskään voi julkistaa lasten tarkkoja ikäiä, jotta he eivät olisi tunnistettavissa vastaanottokodin henkilökunnalle. Haastatteluun osallistuneet lapset olivat 8-16 - vuotiaita.

Keräsin lapsilta aineistoa eläytymismenetelmän keinoin ja hyvin avoimella haastattelulla. Haastattelussa oli vahvasti läsnä dialogisuus. Annoin lapsille tilaa ensin vastata kysymykseen, jonka jälkeen pyysin heitä muistelemaan konkreettisia esimerkkejä ja he kertoivat tarinoita teemoista. Kyselin paljon lisäkysymyksiä, jotta sain täsmennyksiä ja syvempää tietoa.

5.2.1 Kohtaaminen arjessa

Kyselin lapsilta heidän parhaasta päivästä vastaanottokodilla. Yksi vastanneista ei osannut kertoa parhaasta päivästä, koska hän koki, ettei sellaisia ole ollut. Hän kuvaili, että on hyviä päiviä, mutta ei tosi hyviä. Hyvät päivät eivät hänen mielestään erotu mitenkään arjesta. Kaksi muuta vastanneista osasi kertoa lyhyen tarinan. Toisessa tarinassa lapsen paras päivä oli, kun hän meni muiden lasten ja opiskelijan kanssa jumppasaliin pelaamaan. Tarinassa korostui yhdessä tekeminen ja siihen liittyivät tietyt lapset ja aikuinen. Kolmannessa tarinassa kiva päivä koostui kaikesta hauskasta ja kivasta. Parhaana päivänä ollaan iloisia, piirretään, mennään lenkille, pyöräilemään ja jumppasaliin. Myös kolmannessa tarinassa yhdessä tekeminen oli tärkeää ja lapsi näki tärkeänä positiivisuuden.

Kun kysyin ikävimmästä päivästä vastaanottokodilla, kaksi lapsista tiesi heti mistä kertoa, kun kolmas joutui miettimään negatiivista päivää pitkään. Ikävimmäksi päiväksi yksi lapsista kertoi pari päivää vastaanottokodilla, jolloin häneen oli kohdistettu rajoitustoimenpiteitä. Lapsi

kuitenkin jatkoi, että vika oli täysin hänen omansa ja hän tuntui täysin ymmärtävän, miksi häntä oli rajoitettu. Kahden muun ikävin päivä oli sama päivä; vastaanottokotiin muuttopäivä. Toinen heistä sanoi välittömästi tämän päivän olleen ikävin, mutta toinen joutui miettimään vastaustaan pitkään.

”Olin surullinen kun tulin tänne ja harmitti paljon --- en ollut ikinä käynyt missään yökylässä ennen ---outoa oli herätä täällä”

Kaikki haastatteluun osallistuneet lapset kokivat, että ohjaajat ottavat hyvin huomioon heidän perustarpeitaan. Kaksi vastanneista sanoi, etteivät he ole viitsineet pyytää mitään erityistä. Kaikki lapset tarvitsevat erilaisia tapoja tulla kuulluksi ja nähdyksi, jotta he pääsisivät kosketuksiin tunteidensa kanssa. Vaikka omaa elämää joiltakin osin ei voisi muuttaa haluamallaan tavalla, on tärkeää, että lapsella säilyy tunne siitä, että hän kykenee tunnistamaan elämään liittyvät tarpeet ja toiveen, ja siten vaikuttamaan elämän kulkuun. (Känkänen 2006, 147-148.) Pohjimmiltaan kaikissa perustarpeissa on kyse lapsen ymmärtämisestä. Se miten lapsi kokee tulevaisuutta kuulluksi vaikuttaa suuresti hänen arkipäiväiseen hyvinvointiin, tasapainoiseen kehitykseen sekä hänen käyttäytymiseen. (Pekki & Tamminen 2002, 22.) Usein parasta lastensuojelua on arkipäivän välittäminen ja kannustaminen (Ihalainen & Kettunen 2006, 84).

”.. mulla on sellanen lääke nyt, niin ohjaajat muistaa sen aina paremmin kuin mä ite...”

Kritiikkiä saivat osakseen säännöt, jotka koettiin olevan suunniteltuja 7-vuotiaille ja kaikenikäiset joutuivat niitä noudattamaan. Sosiaalialalla joudutaan usein tasapainottelemaan empatian ja jämäkkyuden välillä. Asiakasta tulee pyrkiä ymmärtämään ja kuuntelemaan hänen ongelmiaan sekä tarjoamaan tukea, ilman syyllistämistä. Toisaalta taas välillä jämäkkyys ja tiukkuus ovat asiakkaalle hyväksi. Työntekijän tulisi kuitenkin perustella vaatimuksensa ja olla johdonmukainen. Argumentoitu johdonmukaisuus tuo jatkuvuutta ja turvallisuutta asiakassuhteeseen. (Ihalainen & Kettunen 2006,39.)

Kysyin lapsilta heidän kokemuksiaan turvallisuudesta. Kaikki lapset kokivat olonsa turvalliseksi, eikä heille tullut mieleen yhtään tilannetta vastaanottokodilla, jolloin he olisivat kokeneet olonsa turvattomaksi. Sosiaalityössä on aina läsnä lapsen riippuvuus aikuisista sekä hänen oikeus suojeluun ja huolenpitoon. Pätevyyden ja aktiivisen toimijuuden ohella lapsi on myös tarvitseva ja haavoittuva. Lapselle on tärkeää kokea olonsa turvalliseksi. (Hurtig 2006, 183.) Turvallisuus ja luottamus ovat tärkeimpiä vuorovaikutuksen laatuun ja syvyyteen vaikuttavia tekijöitä (Välimäki 2009, 104). Lapset ovat herkkiä aistimaan, onko hänen ja ammattilaisen välisessä suhteessa tai tilanteissa turvaa, tilaa ja edellytyksiä ottaa asioita esille (Hurtig 2006,

172). Lapset siis tarvitsevat turvallisuuden tunnetta, jotta he kykenevät kertomaan kokemuksistaan ja ajatuksistaan.

Kyselin lapsilta heidän mielipiteitä siitä, mikä tekee ohjaajasta hyvän. Yksi vastanneista muisteli lämmöllä viettämänsä aikaa opiskelijan kanssa. Hän muisteli, että opiskelija ei käsenyt samalla lailla kuin ohjaaja, joten se oli mukavaa. Vastanneella lapsella oli myös yhteisiä kiinnostuksen kohteita ja taitoja kuin opiskelijalla, joten hän tykkäsi viettää aikaa tämän kanssa. Yhden lapsen oli tosi vaikeaa nimetä ketään tiettyä ohjaajaa, koska hänen mielestään kaikki ohjaajat oli tosi kivoja. Kolmas vastaaja kertoi myös, että hänellä on pari lemppariohjaajaa, koska ne ovat kivoja, ymmärtäväisiä ja osaavat auttaa. Kaikki kolme vastaajaa muistelivat hetkiä, jolloin olivat ohjaajien kanssa käyneet retkillä vastaanottokodin ulkopuolella.

(No mikäs sitten tekee ”Anna-ohjaajasta” tosi kivan?) - ”Se on aina iloinen ja kertoo vitsejä.”

”Ohjaajat on kivoja, koska ne joskus kysyy et mennääks pyöräilee tai lenkille tai piirittääks...”

Aikuisen osoittama kiinnostus lapsen tulkinnoista arjessa kasvattaa lapsen luottamusta siihen, että aikuiset ovat huomanneet hänet (Eskonen ym. 2006, 43). Aito läsnäolo ja kuuntelemisen tilan antaminen on haastavaa. Silloin kyseessä ei ole menetelmä, vaan sisäinen kohtaaminen, johon liittyy intuitiivinen ja eettinen oivaltaminen. Kun aikuinen on aidosti kiinnostunut lapsesta, vahvistaa se lapsen kokemusta siitä, että hän on hyväksytty. (Pesonen 2006, 165.)

Pyysin lapsia vielä miettimään lempiohjaajaansa ja kuvailemaan häntä jotenkin:

”Ohjaajat ovat kivoja ja hauskoja --- ei niillä ole huonoja päiviä --- Ne on aina reiluja ja kohtelee kaikkia samantarvoisesti --- olen ollut tyytyväinen ohjaajiin”

”voisin luokitella ohjaajat kahteen ryhmään. Suurin osa on mukavia, ymmärtäväisiä ja auttavaisia --- sitten ne kuuntelee ja sillei yrittää parhaansa ja auttaa --- ikävät ohjaajat ei ees yritä ymmärtää ja ne piilovittuilee ja on sarkastisia jos mä teen jotain oikein.”

”ohjaajat on kivoja ja iloisia ja ne on iloisia koska mä oon ollu iloinen vastaanottokodissa --- kaikki ohjaajat on aina iloisia ja kivoja.”

5.2.2 Luottamus ohjaajiin

Yksi vastanneista kertoi luottavansa ohjaajiin paljon. Toinen vastanneista vastasi nauraen, että tarpeeksi. Tulkintani vastauksesta on, että naurahtaminen ja äänenpainotus vaikuttivat siltä, että vastaus oli teennäinen. Kolmannen pohdinnasta korostui se, että hän haluaisi luot-

taa, mutta aikuisten tiedonjako vaikeutti luottamista. Pösö (2004) on tutkinut nuorten kokemuksia koulukodista ja saanut vastaavanlaisia tuloksia siitä, että lapsien on vaikeaa uskoa suhteiden luottamuksellisuuuteen, koska ohjaajien perustyötä on kertoa asioista muille työntekijöille.

”No luotan ja luotan, nehän kertoo kaiken toisilleen ja sitten se menee eteenpäin --- miten mun pitäis luottaa ja kertoa mitään?”

Luottamus ohjaajien vaikutusmahdollisuuksiin koettiin puutteelliseksi. On harmillista, että lapset kokevat ohjaajien olevan kyvyttömiä aikaansaamaan muutosta organisaatiossa. Jäin pohtimaan millaista esimerkkiä, tämän kaltainen ajattelu ja näkemys ohjaajien vaikutusmahdollisuuksista, antaa lapsille itselleen ja miten se heijastuu heidän ajatuksiinsa omista vaikutusmahdollisuuksista. En sano, että sääntöjä tulisi mielivaltaisesti muokata lasten toiveiden mukaisesti, jotta he näkisivät ohjaajien vaikuttavan, vaan tärkeää mielestäni on, miten heidän näkemykseensä voisi vaikuttaa. Ollin (2014, 155) mukaan lapsen toimijuuden kannalta on merkittävää, että hän näkee mielipiteidensä vaikuttavan aikuisten toimintaan tai peräti instituutioiden rakenteisiin. Lapsen toimijuutta estävät kokemukset, ettei hänen mielipiteensä kertominen vaikuta asioihin tai vaikutus ei ole nähtävillä.

”oon vaan sanonu niistä jotai (viittaa sääntöihin) mut en mä oo jääny mistään valittaa, ku eihän ne voi tehä mitään asioille...”

5.2.3 Kunnioitus ja arvostus

Kaikki lapset kokivat, että voivat olla vastaanottokodissa oma itsensä eikä heidän tarvitse yrittää esittää mitään. He kokivat, että ohjaajat hyväksyvät heidät sellaisena kuin he ovat. Asiakkaan kuunteleminen arvostavasti ja myönteisesti ei ole vain toiveiden kuuntelemista, vaan aktiivista palautetta sekä empatian ja arvostuksen osoittamista. Aidosti kuunteleva ohjaaja pyrkii tutustumaan asiakkaaseen ja ymmärtämään häntä ja hänen toiveitaan. Kontaktissa lapsen kanssa on ratkaisevaa se, miten aikuinen näkee lapsen ja toimii hänen kanssa. (Hurtig 2006, 179.)

Haastattelussani yhdelle lapsista oli selvää, että ohjaajat kunnioittavat ja arvostavat häntä. Toinen vastaajista mietti pitkään ja vastasi, että ”kai”. Kyselin häneltä lisää, mutta hän ei osannut sanoa miltä hänestä tuntuu tai miten on kokenut. Kolmas vastaajista näki, että lasten kunnioittaminen ja arvostus on ohjaajien työtä. Hän koki tuntevansa aika ajoin, että ohjaajat säälsivät lapsia sen vuoksi, että lapsien tulevaisuus on välillä arvoitus. Yksi vastaaja sanoi, että kunnioituksen ja arvostuksen kyllä huomaa ihmisestä, että onko se aitoa.

”kun me ei kumminkaan tiedetä sille mitää (viittaa huostaanottoon ja seuraavaan sijais-huoltopaikkaansa) --- et ne niinku säälii meitä ja sitte niitte pitää olla mukavia meitä koh-taan...”

5.2.4 Vuorovaikutus

Kyselin lapsilta siitä, onko ohjaajille helppoa puhua ja voiko kaikesta kertoa. Yhden vastaajan mielestä ohjaajille on helppo puhua ja hän kokee, että on voinut kertoa aivan kaikesta. Toi-nen vastaaja kertoi, että ohjaajille on helppoa jutella. Kuitenkin hän sanoi, ettei voi puhua mistään vakavista asioista. Kolmas sanoi, että voi jutella joillekin ohjaajille enemmän kuin toisille. Ohjaajien tyyli keskustella sai yhdeltä vastaajalta kritiikkiä siitä, että lapsille tulisi antaa aikaa kertoa, eikä saisi pakottaa puhumaan.

”no en voi kertoa mitä vaan --- mut just silleen et ei mitään vakavia... se ei kuulu niille.”

”riippuu ohjaajasta tai sillei joillekin voi kertoo ihan suoraan et mikä on ja sit joillekin pitää vähän kaunistella asioita.”

”ohjaajat kysyy et haluat sä kertoo mikä on, jos en haluu, niin jotkut tivaa --- toiset sanoo et kerro sit ku haluat...”

Vaikka lastensuojelutoimenpiteiden taustalla olisi vanhempien toiminnasta aiheutuneita riski-tilanteita, side vanhempiin on vahva ja heidän hyväksyntänsä on kaikkein tärkeintä. Lapset haluavat monin keinoin vähentää vanhempien heistä tuntemaa huolta. (Anis 2006, 93.) Lapset eivät mielellään kerro ohjaajille vanhempien tai perhe-elämän vaikeuksista. Lapset ensisijai-sesti pyrkivät lojaalisuuteen suhteessa vanhempiinsa ja välttävät oman hyvinvointinsa kustan-nuksella tuottamasta pulmia läheisilleen. Korostaessa lapsen lojaalisuutta voivat ammattilai-set lakata tavoittelemasta tietoa lapselta, ja lapsi on ehkä saattanut odottaa jo pitkään aikui-sen huomiota ja kysymyksiä. (Hurtig 2006, 171-172.)

5.2.5 Osallisuus

Kaikkien haastateltujen lasten mielestä ohjaajat kuuntelevat heitä hyvin. Ohjaajilta liikenee riittävästi aikaa pysähtyä kuuntelemaan lapsia ja lasten puheista nousi esiin myös se, että ohjaajat kuulivat heidän viestinsä sekä ymmärsivät ja auttoivat heitä parhaansa mukaan. Eräs vastaaja sanoi, ettei hän kerro kaikkia mielipiteitä, kun hän kokee, etteivät ohjaajat voi aut-taa. Hän viittasi asioihin, joista sosiaalityöntekijä tekee päätöksen. Kuitenkin ohjaajien toi-minta näissä tilanteissa sai paljon kiitosta.

”...ei ne (ohjaajat) pysty muuttamaan asioita, koska sossu on ne päättänyt (viittaa kotilomiin) --- ohjaajat soittaa sossulle et kyl ne kuuntelee sillee...”

Se, että lapsi voi osallistua on osoittautunut lasta suojelevaksi tekijäksi. Lasten oppiminen aktiiviseksi ja vastuulliseksi toimijaksi riippuu kokemuksista, joita hän saa arjessaan. Neuvottelu ja kompromissien rakentaminen vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa on oppimisen perusedellytyksiä. Aikuisten tulee kuulla ja ottaa huomioon lapsen ajatuksia, mutta samalla pitäen kiinni aikuisen näkökulmista, antaa lapselle parhaat kokemukset. (Pekki & Tamminen 2002, 20.) Lasten osallisuuden tunnistaminen, tunnustaminen ja lisääminen saattaisi tuottaa jopa tehokkaammin yhteiskunnallista hyvinvointia ja hyötyä kuin kontrolli ja tukitoimet (Sauli 2005, 66).

Vastaanottokodissa asuneet lapset olivat pitkälti tyytyväisiä siihen, miten paljon he ovat saaneet vaikuttaa asioihin ja osallistua. Yksi vastaaja kokee, että on saanut osallistua tarpeeksi ja vaikuttaa niihin asioihin, joihin on halunnut. Toinen vastaaja kertoo, että on saanut osallistua paljon. Hänen mielestään aina kysytään mielipiteitä esimerkiksi tekemisestä ja siihen saa aina vaikuttaa. Hän ajattelee, että on saanut aina valita, eikä häntä pakoteta:

”ei mua oo ikinä pakotettu mihinkään, vaan saan aina valita” (Eikö koskaan pakoteta esimerkiksi ulos?) - (lapsi nauraa) ”ei ne mulle sano niin ikinä. Lapset saa monesti päättää tekemisen.”

Lapset kuitenkin toivovat, että heiltä kysytään mielipiteitä enemmän:

”ei mult oo sillee mitää muuta kysytty ku et mihin mä toivoisin et mut sijoitetaan niinku tän jälkeen...”

6 Pohdinta

Kohtaaminen on aiheena laaja ja moninainen, koska se koostuu luottamuksesta, vuorovaikutuksesta, kunnioituksesta, arvostuksesta, hyväksynnästä, huolenpidosta, inhimillisyydestä, kuulemisesta, näkemisestä ja osallisuudesta. Kohtaamisen osa-alueita on tuotu vahvasti julki lastensuojelun laatusuosituksissa, joka on suunnattu lastensuojelupalvelujen toteuttamisen, arvioinnin, johtamisen ja kehittämisen tueksi. Lastensuojelussa tulisi huomioida turvallisuus kaikissa olosuhteissa, ihmissuhteissa ja vuorovaikutuksessa. Tärkeintä on huomioida lapsen kokema turvallisuudentunne ja pyrkiä edistämään sitä. Lapsille tulisi turvata oikeus ilmaista mielipiteitä ja lasten näkemyksen tulee ottaa huomioon käsitellessä heidän asioita. Vuorovaikutukseen tulisi sisältyä asiakkaasta välittäminen. Hyvässä kohtaamisessa arvostus, empatia ja inhimillisyys korostuvat. Ollakseen osallinen pitää osapuolten kokea ja luottaa siihen, että he tulevat kuulluksi omana itsenään ja pääsevät tuomaan mielipiteitään julki. Lapselle on olen-

naista, että hän saa tietoa ymmärrettävässä muodossa. (Lastensuojelun laatusuositukset 2014, 15-18.) Olen ensin luonut pohdintaan koonnin tärkeimmistä tuloksista ja ajatuksiani niistä. Sen jälkeen kerron tutkimukset eettisyydestä ja luotettavuudesta. Pohdinnan lopussa on opinnäytetyön pohdintaa yleisellä tasolla sekä esitän jatkotutkimusehdotuksia.

6.1 Tulosten pohdinta

Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan todeta, että lasten kokemukset kohdatuksi tulevista olivat pääosin positiivisia. Asiakaspalaute ja haastattelu antoivat samansuuntaisia tuloksia siinä, että kohtaaminen arjessa onnistuu erinomaisesti sekä lapset kokevat saavansa osakseen kunnioitusta, arvostusta ja hyväksyntää. Sen sijaan lapset kaipaavat lisää ymmärrystä ja luottamuksellisia suhteita sekä heidän osallisuuttaan tulisi lisätä.

Parhaita asioita vastaanottokodissa olivat lasten mielestä erilainen tekeminen ja aktiviteetit. Nämä esiintyivät kummassakin aineistossa. Yhteisöllisyys ja vertaiset olivat lapsille viihtyvyyden kannalta tärkeitä. Mielenkiintoista oli, kuinka moni lapsista kuvaili parhaana asiana tai päivänä hyvinkin arkisia asioita. Odotin, että joku haastatteluun osallistuneista lapsista olisi kertonut parhaan päivän olleen esimerkiksi retkipäivä, joita tehdään lähes kaikkien sijoitettujen lasten kanssa, mutta näin ei tapahtunut. Yhdessä tekeminen oli tarinoiden valossa lapsille tärkeää, eikä sen tarvinnut olla mitään ihmeellistä. Lapsille oli tärkeää ohjaajan läsnäolo ja ohjaajalta saatu aika. Yhteisölliset kokemukset vahvistavat osallisuutta, dialogisuutta ja uudistavat sosiaalisia suhteita sekä saattavat tahoja yhteen tekemisen myötä (Känkänen 2013, 78). Kaikki haastatteluun osallistuneet lapset kokivat, että ohjaajat huomioivat kiitettävästi heidän perustarpeitaan. Ohjaajat auttoivat läksyissä riittävästi, jos lapsi tarvitsi apua. Ohjaajat lohduttivat riittävästi ja lapset kokivat saavansa tarpeeksi läheisyyttä sekä ohjaajat auttoivat nukahtamisessa, jos lapsi sitä tarvitsi. Lapset kokivat olonsa turvalliseksi vastaanottokodilla. Aineistojen perusteella ohjaajat kohtasivat lapsia ja heidän tarpeitaan arjessa hyvin.

Lapset kokivat erilaiset säännöt ja rajoitukset ikäviksi asioiksi vastaanottokodissa. Monen lapsen sijoituksen taustalla voi olla rajojen puuttuminen kotona tai lapsen rajaton käytös, joten sopeutuminen hyvin strukturoituun ympäristöön voi olla haaste. Lapset ovat sijoitettuna vastaanottokodille vain lyhyeksi ajaksi, joten sopeutumista ei välttämättä ehdi tapahtumaan sijoituksen aikana. Vastaanottokodille sijoitetaan myös nuoria tai alle kouluikäisiä, jos nuorten ja pienten lasten vastaanottoaika on täynnä ja lasten vastaanottokodissa on tilaa. Useasti myös sisarusparvet pyritään sijoittamaan samaan paikkaan. Nuoret vastaajat kritisoivat sitä, etteivät säännöt olleet heidän mielestään ikätasoisia. Tilanne sisäänsä on hyvin haastava, jos saman katon alle on sijoitettuna samanaikaisesti esimerkiksi 5-vuotias ja 16-vuotias. Jos esimerkiksi otetaan vaikkapa lasten useasti mainitsema nukkumaanmeno-aika, niin on ymmärrettävää, että talo tulee rauhoittaa ajoissa, jotta paikan pienimmät saavat unta. Tietenkin asian

voisi ottaa pohdintaan; ovatko säännöt sopivat kaikenikäisille? Tai pitäisikö sääntöjä perustella lapsille ja nuorille johdonmukaisemmin? Sosiaalityöntekijät kokevat, että sijaishuollon tavoitteen, turvallisen ja tasapainoisen kasvuympäristön, saavuttamista tukevat arjen perusrakenteet hoitopaikassa, selkeät rajat ja säännöt, turvallinen ympäristö ja sijoituspaikan ammattitaito vastata lapsen tarpeisiin (Eronen 2013, 42).

Vastaanottokodin ohjaajat koetaan pääsääntöisesti positiivisesti. Moni lapsi oli kuitenkin sitä mieltä, etteivät kemiat kaikkien kanssa kohtaa, joten työntekijät nähdään joko ikävinä tai kivoina. Tämä näkyi vahvasti lasten kertomuksista siitä, millaista vuorovaikutus ohjaajien kanssa on, joidenkin kanssa se oli helppoa ja toisen kanssa vaikeaa. Työskentely omaohjaajan kanssa nähtiin erittäin positiivisena. Ärsytystä omaohjaajatunteja kohtaan koettiin, koska aina piti jutella tai työskennellä. Lapsi voi helposti syyttää omaohjaajatunteja ikäviksi, vaikka oikea syy saattaa esimerkiksi olla se, että oman tilanteen ja asioiden käsittely on vaikeaa. Lapset muistivat erittäin hyvin ajan ja retket, joita olivat viettäneet omaohjaajan kanssa. Aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa on olennaista löytää luontevanoloinen ja molempia osapuolia miellyttävä tapa olla vuorovaikutuksessa (Känkänen 2006, 139). Tuloksista voisi päätellä, että lapset kokevat ettei kaikkien ohjaajien kanssa ole löytynyt miellyttävää tapaa kommunikoida. Kokemus yhteydestä toisiin ihmisiin lisää hetkiä, jolloin vuorovaikutus toimii ja tuottaa hyvää oloa (Miller & Törrönen 2010, 78). Lapset viittasivat kemiaan, jota ei syntynyt kaikkien kanssa. Tärkeintä mielestäni on, että löytää yhteyden edes yhteen aikuisen sijaishuollossa, jonka kanssa kykenee keskustelemaan. Myös Välimäki (2009, 97) on viittannut aiheeseen puhumalla siitä, että se kuinka ”omalta” työntekijä tuntuu, on merkityksellistä vuorovaikutuksen ja luottamuksen syntymisen kannalta.

Lasten osallisuuden kannalta merkittävää olisi, että lapsen puhetta kuullaan, ymmärretään ja huomioidaan (Anis 2006, 76). Valitettavan usea lapsi koki, etteivät ohjaajat ymmärtäneet kaikkea. Harmillista oli, etteivät lapset jättäneet järkeviä esimerkkejä siitä, miten tai missä heitä ei ymmärretty. Se olisi ollut kehittämisen kannalta tärkeää kuulla ja tätä aihetta tulisi tutkia lisää. Haastattelun perusteella ohjaajille oli helppo jutella. Kaksi vastaajista kuitenkin kertoo asioista ohjaajalle vain osan. Kemiat ohjaajiin vaikuttivat vastauksissa sekä koettiin, että vain joillekin ohjaajista voi kertoa asiat suoraan. Yksi vastaaja toivoi, että hänelle annetaan tilaa kertoa silloin kun hän haluaa, pakottamaan kertominen vain ärsytti häntä. Ohjaajat kuitenkin kuuntelevat lapsia kiitettävästi ja auttavat heitä. Lasten kokemus on, että ohjaajat antavat heille tarpeeksi aikaa ja aidosti kuulevat heidän sanomisiaan. Millerin ja Törrösen (2010, 83) mielestä kuunteleminen ja aito kiinnostus ovat perusedellytyksiä luottamuksellisen suhteen syntymiselle.

Lasten osallisuus ei asiakaspalautteiden valossa näyttäneen onnistuneen kuin tyydyttävästi. Lapsista 15 muisti osallistuneensa perhetapaamiseen. Vastanneet kuitenkin antoivat upeaa

palautetta siitä, miten hyödylliseksi he kokivat perhetapaamiset ja osallistumisen. Kaikkiin perhetapaamisiin ei tietenkään voi lapset osallistua, vaan välillä on annettava tilaa ja aikaa aikuisten väliseen keskusteluun. Lasten palautteen perusteella lapsia tulisi ottaa enemmän mukaan perheen kanssa työskentelyyn, jotta he saisivat kokemuksia osallisuudesta. Lapset kokevat, että aikuiset ottavat huomioon heidän mielipiteensä ja he saavat vaikuttaa arkisissa asioissa, joka lapsen osallisuuden kannalta on erittäin tärkeää. Osallisuus on lasten ihmisoikeus, joka on parhaimmillaan paljon enemmän kuin vain mukana oloa (Känkänen 2013, 71). Osallisuuteen sisältyy oikeus saada itseään koskevaa tietoa ja olla vaikuttamassa itseään koskeviin päätöksiin (Oranen 2008, 9). Tietoa omassa tilanteessaan lapsille oli annettu aika hyvin. Vain kuusi asiakaspalautteeseen vastanneesta ei tiennyt tai muistanut miksi hänet oli sijoitettu vastaanottokotiin. Tietenkin asiassa on parannettavaa, jotta kaikki tietäisivät totuuden omasta tilanteestaan. Tiedän, että joillakin vastaanottokotiin sijoitetulla lapsella on esimerkiksi kehityksellistä viivästymää, etteivät he välttämättä ymmärrä tai sisäistä kerrottua tietoa. Voi myös olla, ettei lapsi halua tai kykene hyväksymään sijoituksen syitä, joten hän ei halua niitä kertoa ja myöntää.

Haastattelun mukaan luottamus ohjaajiin oli huteraa. Kaksi vastanneista koki, että kertovat ohjaajille vain jotain, koska kaikki asiat eivät kuulu ohjaajille. Lapsien on vaikeaa kertoa mitään luottamuksellisesti, koska he ymmärtävät tiedon kulkevan eteenpäin. Samaan ongelmaan törmää kaikkialla sijaishuollossa, kaivataan lähelle aikuisia kelle voisi kertoa, ja pelätään seurauksia, jos kertoo jotakin henkilökohtaista tai sellaista johon aikuisen tulee puuttua. Toisaalta taustalla voi olla, ettei lapsi ole oppinut luottamaan aikuisiin tai saanut siinä onnistumisen kokemuksia. Sijaishuollon tulisi mahdollistaa luottamukselliset suhteen hoitaviin aikuisiin (Eronen 2013, 39). Luottamus on tärkeää, koska asiantuntijoiden toimivalta on aina viime kädessä sidottuna asiakkaan luottamukseen (Eskonen ym. 2006, 43). Lisäksi luottamuksellinen ilmapiiri on merkityksellinen dialogin toimivuuden kannalta (Pekkarinen 2006, 117). Luottamuksen syntyminen viestii asiakkaalle sitä, että vuorovaikutuksessa ammattilaisen kanssa on todellinen mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluksi. (Hotari ym. 2013, 161).

Luottamuksen lisäksi tärkeää on kunnioittaminen, johon sisältyy yksilön erityisyyden ymmärtäminen (Hotari ym. 2013, 161). Asiakkaasta liikkeelle lähtevä kohtaaminen avaa oven itsensä hyväksymiselle, ja tätä arvokkuuden kokemusta voi vahvistaa työntekijän yksilöä arvostava ja kunnioittava asenne (Pesonen 2006, 162). Lapset ovat herkkiä aistimaan heihin kohdistuvia hyväksyviä ja paheksuvia asenteita (Kallio ym. 2013, 71). Haastatteluun osallistuneille lapsille vaikein kysymys oli kunnioitukseen ja arvostukseen liittyvä. Lapset joutuivat miettimään asiaa pitkään ja kävimme keskusteluita siitä mitä on kunnioittaminen. Valitettavasti yksi vastaaja koki, että ohjaajille maksetaan palkkaa siitä, että he arvostavat ja kunnioittavat lapsia. Kaikki haastatteluun osallistuneet lapset kokivat, että heidät hyväksytään sellaisina, kuin he ovat. Ohjaajien osoittama kiinnostus lasta kohtaan oli lapsille itselleen tärkeää.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa, että tutkijat ovat noudattaneet eettisesti kestäviä tutkimus- ja tiedonhankintamenetelmiä. (Vilkkä 2005, 30). Sisällönanalyysi, eläytymismenetelmä ja haastattelu ovat tunnettuja ja paljon käytettyjä menetelmiä sekä niiden eettiset ongelmat ovat hyvin tiedossa. Hirsjärven ym. (2013, 233) mukaan laadullisen tutkimuksen pätevyyttä eli validiutta voidaan tarkentaa käyttämällä useita menetelmiä. Päädyin käyttämään useita menetelmiä, jotta saisin vastauksia tutkimuskysymykseeni, sekä lapsilla olisi paremmat mahdollisuudet saada äänensä kuuluviin.

Ihmisarvon kunnioittaminen tulee olla tutkimuksen lähtökohta sekä ihmisten itsemääräämisoikeutta tulee arvostaa. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. (Hirsjärvi ym. 2013, 25.) Itsemääräämisoikeuden ja vapaaehtoisuuden otin huomioon pyytämällä huoltajilta lupaa siihen, että heidän lapsensa sai osallistua tutkimukseen (Liite 2 & 3). Suostumuksen saatua kysyin lapsilta itseltään, että haluavatko he osallistua, jolla kunnioitin myös heidän mielipidettään ja annoin vaihtoehdon valita. Hirsjärvi ym. (2013, 25) muistuttaa myös, että kaikki tärkeät näkökohdat mitä tapahtuu tai saattaa tapahtua tutkimuksen kuluessa, tulee kertoa asianomaisille. Henkilön tulee olla kykenevä ymmärtämään informaatio. Kerroin lapsille osallistumisesta ja siihen liittyvistä asioista iän ja kehitystason mukaisesti, jotta he kykenivät ymmärtämään tutkimuksesta sekä heillä oli mahdollisuus etukäteen kysellä siitä. Annoin lapsille mahdollisuuden keskeyttää osallistumisensa milloin vain, josta muistutin heitä useaan otteeseen. Valikoin lapset tutkimukseen tarkoin, jotta osallistuville lapsille ei aiheutuisi osallistumisesta haittaa.

Tutkija ei voi sanoutua irti omista arvolähtökohdistaan, sillä arvot vaikuttavat tulkintoihimme (Hirsjärvi ym. 2013, 161). Tutkijalta edellytetään, että hän noudattaa työssään menetelmällistä ja kielellistä objektiivisuutta. Objektiivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa perinteisesti, sillä tutkija ja se, mitä tiedetään kietoutuvat toisiinsa. Aika ja paikka vaikuttavat aina tuloksiin. Objektiivisuuden kriteerinä pidetään sitä, että tutkimus on samoista lähtökohdista toistettavissa. (Hirsjärvi ym. 2013, 161, 309.) Uskon, että tutkimukseni toistettavuus on vaikeaa, koska on kyseessä ihmisten kokemukset. Kananen (2008, 56) määrittelee objektiivisuuden olevan tulosten aitoutta, joihin ei tutkijan omat mielipiteet tai asenteet ole vaikuttaneet.

Teen ohjaajan sijaisuuksia tutkimuksen vastaanottokodissa, joten oma asemani vaikutti aineiston keruussa sekä tutkimuksen eettisyydessä. Jotkut lapsista saattoivat kokea helpomaksi puhua tutulle henkilölle. Pohdin etukäteen, että jotkut saattavat kaunistella sanomisiinsa, koska eivät halua loukata, mutta en kuitenkaan huomannut tällaista reaktiota. Kerroin perusteellisesti lapsille miksi teen tutkimusta, mihin sen tuloksia käytetään sekä korostin,

että tutkin vakituista henkilökuntaa. Pysin sanomisillani ja teoillani osoittamaan lapsille sitä, etten paljasta vastaanottokodin henkilökunnalle heidän sanomisiaan. Aineiston analyysin ja tulkinnan aikana sivuutin oman läheisen suhteeni tutkimusympäristöön. Käsittelin omasta mielestäni aineistoa objektiivisesti ja niin avoimesti kuin se oli mahdollista, jotta en paljastaisi osallistujien henkilöllisyyttä.

Oleellinen osa tutkittavien suojaa on osallistujien hyvinvoinnin ja oikeuksien turvaaminen sekä tutkimustietojen luottamuksellisuus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Käsittelin vastaanottokodin omistamaa sekundaariaineistoa vain heidän tiloissaan. Haastattelun nauhoitin ja litteroin sanatarkasti. Litteroinnin jälkeen tuhosin äänitiedostot. Käsittelin aineistoja vain omalla tietokoneellani, enkä luovuttanut tietoja muille. Kaikki informantit jäivät nimettömiksi. Suunnittelin aluksi, että julkaisisin lapsien alkuperäisilmaisuja paljon enemmän ja avoimemmin. Kuitenkin huomasin tutkimusta teon aikana, että suurimmasta osasta ilmauksia lapset olivat tunnistettavissa ohjaajille, joten jätin muun muassa haastatteluihin osallistuneiden lasten iät paljastamatta. Päätin myös olla paljastamatta vastaanottokodin nimeä ja tarkkaa paikkakuntaa. Opinnäytetyön tulokset julkaistaan Laurea ammattikorkeakoulussa, Theseus -ammattikorkeakoulujen julkaisukannassa sekä vastaanottokodissa. Kaikkea aineistoa ei julkaista. Vastaanottokoti omistaa oikeudet yksityisiin dokumentteihinsa. Primaaritiedot, litteroidut tekstit, jäävät julkaisematta.

Opinnäytetyössä saatu tutkimusaineisto perustui asiakaspalautteissa ja haastatteluissa lasten antamiin vastauksiin. Litteroin haastattelut sanatarkasti, jonka jälkeen kirjasin aineiston pelkistettyyn muotoon, kuitenkin huolehtien siitä, ettei aineiston alkuperäinen merkitys muutu tai katoa. Opinnäytetyö pyrki kartoittamaan ja kuvaamaan kokemuksia, jolloin lasten vastaukset olivat subjektiivisia eli niitä voidaan pitää luotettavina. Käytin ajankohtaista ja pääsääntöisesti alle 10 vuotta vanhaa aineistoa. Kiinnitin erityistä huomiota lähteiden ja viittauksia tarkkaan merkitsemiseen.

Koen, että noudatin kaikissa opinnäytetyön vaiheissa hyvää tieteellistä käytäntöä. Pidin tutkimukseen liittyvät eettiset näkökulmat mielessäni koko opinnäytetyöprosessin ajan. Pysin tekemään opinnäytetyöstäni eettisesti kestävä ja laadukkaan opinnäytetyön.

6.3 Lopuksi

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa ja kuvata lasten kokemuksista kohdatuksi tulemisesta. Asiakaspalautteiden analysoinnin lisäksi tein haastatteluja lapsille, joten koen, että haastatteluiden ja asiakaspalautteiden yhteistulokset toivat uusia näkökulmia aiheeseen. Lisäksi pystyin haastattelun kautta esittämään lisäkysymyksiä lapsille aiheesta, johon yritetään saada vastausta asiakaspalautteessa. Koen, että lasten oma ääni pääsi myös näin kuulu-

viin selkeämmin ja kirkkaammin. Toivon, että opinnäytetyöstäni on hyötyä työelämäkumppanilleni.

Kohtaaminen mainitaan monissa asiayhteyksissä ja lähteissä olevan sosiaalityön yksi lähtökoh- ta. Olin yllättynyt aiheen valinnan jälkeen, kuinka vähän tietoa itse kohtaamisesta löytyi. Kä- vin läpi kymmenittäin kirjoja ja huomasin, että pelkkää määritelmää kohtaamisesta sai met- sästää. Jouduin käyttämään paria yli 10 vuotta vanhaa kirjallisuuslähdettä, koska en löytänyt uudempaa ja aiheeseen soveltuvaa materiaalia. Kirjallisuutta etsiessä ja työtä tehdessä jäin pohtimaan, että unohtuuko lastensuojelutyöstä työn perusta, kun painotetaan menetelmiä ja välineitä niin paljon?

Aineiston keruu tuotti ongelmia, kun eläytymismenetelmä ei tuottanutkaan riittävästi tietoa. Olin onneksi varautunut lisäkysymyksillä, jotta en tuhlannut tärkeää hetkeä päästä kysele- mään lapsilta kokemuksia. Opin, että on turvallisempaa luottaa yleisempiin menetelmiin, ku- ten haastatteluun, jolla varmasti saa kerättyä aineistoa, kunhan haastattelukysymykset ovat tarkoin muotoiltuja. Yhden lisämenetelmän, haastattelun, opinnäytetyöhön lisääminen tuotti päänvaivaa. Pelkäsin, että työstäni tulisi liian vaikea lukuinen, kun siinä on käytetty niin mon- ta eri menetelmää aineiston keruussa.

Etukäteen pohdin kuinka oma roolini vastaanottokodin sijaisena tulisi vaikuttamaan tutkimuk- seen. Kuitenkin olin sijaisena vastaanottokodilla vain pari kertaa tutkimuksen teon aikaan. Tuntui, että haastatteluun osallistuneet lapset aidosti luottivat siihen, että heidän anonymi- teettinsä säilyy. Lapset osallistuivat innoissaan ja luontevasti tutkimukseen. Vuorovaikutus haastatteluiden aikana oli dialoginen. Pari käsitettä olivat liian vaikeita lapsille, joten selitin käsitteet heille, jonka kautta vuorovaikutus lisääntyi. Esitin myös paljon lisäkysymyksiä, joita en ollut etukäteen suunnitellut. Lisäkysymysten avulla sain paremman käsityksen lasten ko- kemuksista ja mielipiteistä. Ennakoon pohdin keinoja, kuinka voisin motivoida lapsia osallis- tumaan, mutta turhaan. Kerroin lapsille, että he saisivat osallistua ja vaikuttaa, joka riitti lapsille motivaatioksi. Koen, että opinnäytetyöni tarjosi lapsille kokemuksia kuulluksi tulemi- sesta ja osallisuudesta.

Jo työn suunnitteluvaiheessa ymmärsin, että aihealueeni on valtava. Pyrin rajaamaan aihet- tani mahdollisimman tiiviiksi. Koen, että opinnäytetyöni on pintaraapaisu useasta kohtaami- sen osa-alueesta, joita tulisi tutkia enemmän. Vastaavia tutkimuksia kohdatuksi tulemisesta ei ole, jonka vuoksi valitsin tutkimuksen, joka käsittelee vähän kaikkia osa-alueita. Koen pinta- raapaisuun aihe-alueisiin olevan hyödyllisempi tällaisena työelämäkumppanille, kuin se että olisin esimerkiksi paneutunut vain kuulluksi tulemiseen. Opinnäytetyö ei välttämättä anna ulkopuolisille uutta tietoa, koska se oli räätälöity vastaanottokodin tarpeisiin. Silti toivon,

että joku voisi saada opinnäytetyöstäni inspiraatiota ja motivaatiota lastensuojelussa, arjen puurtamiseen, ja opinnäytetyöni muistuttaisi työn perustasta.

Osallisuutta ja kuulluksi tulemista tutkittu paljon, mutta ne ovat vain yksittäisiä osa-alueita kohtaamisen kentällä. Jatkossa olisi hyödyllistä tutkia tarkemmin miten lasten tarinoita ymmärretään ja hyödynnetään arjen työssä, kuinka lapsia voitaisiin ymmärtää paremmin, kuinka lasten osallisuutta voitaisiin lisätä ja millaisia keinoja voitaisiin luoda sijaishuoltoon, jotta lapset kykenisivät enemmän luottamaan henkilökuntaan.

*Syli piirtää rajoja minuudelle, kertoo välittämisestä ja vakuuttaa,
että yksin ei tarvitse selviytyä.*

*Rakastava kosketus ja katse antavat ääriiviivat kokemukselle itsestä hyvänä
ja rakastamisen arvoisena.*

Syli kannattelee luottamusta ja yhteyttä itseän, toisiin ihmisiin ja maailmaan.

Rakastava syli antaa tilaa, ei pakota tai tukahduta.

Kannatteleva syli ei aseta ehtoja rakkaudelle,

hylätyksi tulemisen vaaraa ei ole, edes vaikeimpina hetkinä.

Syli on kosketusta, lämpöä, katsetta, rauhoittavaa ääntä, liikettä, yhteyttä.

Sylin merkitys on erityisen kipeästi läsnä siellä missä se puuttuu.

*Lapsi, joka on jätetty itsensä varaan ja jolta on evätty oikeus syliin,
rauhottaa itseään puhelemalla itselleen, heijaamalla ja koskettelemalla itseään,
ikään kuin olisi sylissä.*

(Känkänen, Kekkonen, Ohman & Kaskela 2005, 159)

Lähteet

- Anis M. 2006. Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren lastensuojelun asiakkaana. Teoksessa *Lapset ja sosiaalityö*. 2006, 69-96. Juva:WS Bookwell 2006.
- Bardy, M. 2013a. Johdanto. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. 4. uusittu painos. Tampere: Juves Print - Suomen Yliopistopaino, 43-47.
- Bardy, M. 2013b. Tiedon punninta ja maailman asuttaminen. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. 4. Uudistettu painos. Tampere: Juves print - suomen yliopistopaino, 297-304.
- Bardy, M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toiminta-ympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. 4. uusittu painos. Tampere: Juves Print - Suomen Yliopistopaino, 13-42.
- Eronen, T. 2013. Viisi vuotta huostaanotosta. *Seurantatutkimus huostaan otettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 4/2013*. Tampere: Juves Print - Suomen yliopistopaino 2013.
- Eskola, J. 2010. Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Juva: WS Bookwell, 72-87.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Eskonen, I., Korpinen, J. & Raitakari, S. 2006. Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) *Lapset ja sosiaalityö*. Juva:WS Bookwell, 21-44.
- Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) *Lapset ja sosiaalityö*. Juva: WS Bookwell, 5-18.
- Hallituksen esitys. 2014. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Eduskunta. <http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+164/2014> Luettu 18.2.2015
- Heino T., Eronen T., Kataja K., Kestilä L., Känkänen P., Paananen R., Pösö T. & Raunio A-P. 2013. Suojassa, syrjässä, selvinneenä - huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa Reivinen J. & Vähäkylä L. (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Tallinna: Gaudeamus, 50-68.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. *Tutki ja kirjoita*. Porvoo: Bookwell.
- Hohti R. & Karlsson L. 2013. Lasta kannattaa kuunnella. Teoksessa Reivinen J. & Vähäkylä L. (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Tallinna: Gaudeamus, 164-174.
- Hotari, K-E. 2007. Kuulluksi tuleminen lastensuojelussa nuorten kertomana. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/94283/gradu01636.pdf?sequence=1> Luettu 1.11.2015
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. 4. Uudistettu painos. Tampere: Juves print - suomen yliopistopaino, 149-164.

Hurtig, J. 2006 Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Juva: WS Bookwell, 167-193.

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2006. Turvaverkko vai trampoliini - sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Kallio K-P., Stenvall E., Bäcklund P. & Häkli J. 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Reivinen J. & Vähäkylä L. (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Gaudeamus, 69-87.

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.

Kettunen, P. 2013. Auttava kohtaaminen I. Sielunhoidon perusteet ja teologia. Porvoo: Bookwell.

Kiili, J. 2011. Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja sukupolvisuhteiden hallinta. Teoksessa Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T. & Pekkarinen, E. (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere : Vastapaino, 167-204. (Jyväskylä: Bookwell)

Känkänen P. 2006. Taidelähtöiset työmenetelmät lastensuojelussa. Teoksessa Lapset ja sosiaalityö. 2006, 129-148. Juva:WS Bookwell 2006.

Känkänen P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - kohti tilaa ja kokemuksia. Tampere: Juves Print - Suomen yliopistopaino. (Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalityö ja terveyslaitos. Tutkimus 109/2013 Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.)

Känkänen, P., Kekkonen, M., Ohman, K. & Kaskela, M. 2005. Lasten kasvot. Teoksessa Heino, T., Kekkonen, M. & Känkänen, P. (toim.) Lapsuuden kudelmaa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 134-143.

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, P. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Juva: Bookwell, 28-45.

Laitinen, M. & Väyrynen, S. 2011. Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosessissa. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: Bookwell, 163-187.

Lastensuojelun laatusuosituksen. 2014. Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. ja Ruuskanen, K. (toim.) Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Kuntaliitto. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2014:4. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino.

Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita Prima.

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Juva: Bookwell.

Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 4.laitos. 1.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Miller, H. & Törrönen, M. 2010. Arvostava ja aito kohtaaminen. Teoksessa Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Porvoo: Bookwell, 67-87.

Muukkonen, T. 2013 Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.) lastensuojelun ytimissä. 4. Uudistettu painos. Tampere: Juves print - suomen yliopistopaino, 165-175.

Noppiari, E. 2006. Leiman antajat ja kantajat. Ajatuksia leimasta ja leimaamisesta asiakasläh- töisessä ja terveyttä edistävässä perhetyössä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Elämä koette- lee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: WS Bookwell, 171-199.

Olli, J. 2014. Tulla kuulluksi omana itsenään - Vammaisten lasten ja nuorten toimijuuden tu- keminen. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M., Känkänen, P., Muranen, P. & Wrede-Jäntti, M. Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino, 152-160.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turva- kotienliiton raportti 7. [http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raportti CS3.pdf](http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/@Bin/1911491/mit%C3%A4%20mielt%C3%A4!%20raportti%20CS3.pdf) Luettu 18.11.2015

Pekkarinen, E. 2006. Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teok- sessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Juva: WS Bookwell, 99-127.

Pekki, A. & Tamminen, T. 2002. Lapsen ehdoilla. Kunnallisan kehittämissäätöön tutkimusjul- kaisu, nro 33. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Perälä, M-L., Salonen, A., Halme, N. & Nykänen, S. 2011. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 36/2011. Tampere: Juves Print - Tampereen Yliopistopaino.

Pesonen, A. 2006. Hyväksytyksi tulemisen kokemus sosiaali- ja terveysalan auttamistyössä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: WS Bookwell, 155-170.

Pösö, T. 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Sosiaali- ja terveysalan tut- kimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 133. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima.

Salminen, P. 2005 Hankkeen hedelmät yhteiseen koriin. Teoksessa Salminen, P. (toim.) Yh- dessä kasvattamaan. Kohti välittämisen toimintakulttuuria. Keuruu: Otavan kirjapaino, 167- 174.

Sauli, H. 2005. Lapsi faktana. Teoksessa Heino, T., Kekkonen, M. & Känkänen, P. (toim.) Lap- suuden kudelmaa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 64-67.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2014a. Lastensuojelu 2013. Liitetaulukko 2. Avohuollon pii- rissä olleet lapset ja nuoret. Tilastoraportti 26/2014. Suomen virallinen tilasto, Lastensuoje- lu. [http://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden- sosiaalipalvelut/lastensuojelu](http://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu) Luettu 18.2.2015

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2014b. Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti 26/2014. Suomen virallinen tilasto, Lastensuojelu. <http://www.julkari.fi/handle/10024/116946> Luettu 18.2.2015

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu pai- nos. Vantaa: Hansaprint.

Unicef. 1989. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf Luettu 19.2.2015

Valtioneuvosto. 2007. Lastensuojelulaki. Suomen lakikokoelma.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Luettu 18.2.2015

Vastaanottokodin perehdytyskansio.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Välimäki, S. 2009. ”Ootsä mun sossu?”Pohdintoja nuorten kohtaamisesta ja nuorten antamasta palautteesta. Teoksessa Heinonen, H. & Metsälä, J. (toim.) Lastensuojelua kehittämässä. Kokemuksia pääkaupunkiseudulta. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 19. Yliopistopaino, 91-114.

Välivaara, C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Pesäpuu ry lastensuojelun erityisosaamisen keskus. Raportti 1/2004. Jyväskylä: Korpiljyvä.

Taulukot

Taulukko 1: Asiaskaspalautteeseen vastanneiden lasten ikäjakauma.	25
--	----

Liitteet

Liite 1 Tiedote vastaanottokodin henkilökunnalle	50
Liite 2 Saatekirje vanhemmille	51
Liite 3 Suostumus tutkimukseen osallistumisesta	52
Liite 4 Lisäkysymykset	53
Liite 5 Esimerkki sisällönanalyysin luokittelusta	54

Liite 1 Tiedote vastaanottokodin henkilökunnalle

Tiedote opinnäytetyöstä.

10.3.2015

Hei!

Teen opinnäytetyötä vastaanottokodilla keväällä 2015. Tutkimuksen tavoitteenani on kartoittaa sitä, miten lapset kokevat tulevansa kohdatuksi vastaanottokodissa. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen. Pysin löytämään lasten ääntä ja kokemuksia vuonna 2014 lapsilta kerätyistä palautelomakkeista. Lisäaineistoa kerään tarvittaessa eläytymismenetelmän avulla. Aineiston analyysissä käytän menetelmänä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Maaliskuun ja huhtikuun aikana analysoin palautelomakkeiden aineiston, jonka jälkeen teen päätöksen lisäaineiston keruusta. Lisäaineistoa tulen keräämään huhtikuun ja toukokuun aikana. Pyydän luvan lasten osallistumisesta tutkimukseen heidän huoltajiltaan kirjallisesti.

Jos sinulla on kysyttävää tutkimukseen liittyen, annan lisätietoja sähköpostitse.

Emmi Puolakka

emilia.puolakka@laurea.fi

Liite 2 Saatekirje vanhemmille

Hei!

Olen sosiaalialan opiskelija Laurea-ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä keväällä 2015 vastaanottokodissa liittyen lasten kokemuksiin kohdatuksi tulemisesta.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, johon kerään aineistoa eläytymismenetelmän avulla. Tarvitsen tutkimukseeni haastateltavaksi lapsia, joilla on omakohtaista kokemusta siitä, kuinka heitä on kohdattu vastaanottokodissa.

Eläytymismenetelmässä kerron lapselle tarinan, jota hänen tulee jatkaa kirjoittamalla tai kertomalla. Jos lapsi haluaa kertoa tarinan, tulen nauhoittamaan sen, jotta saan lapsen kertomuksen mahdollisimman tarkasti muistiin. Poistan kaikki tiedot, joista lapsi on tunnistettavissa.

Kaikki materiaalit ovat käytössä vain minulla opinnäytetyön teon aikana ja tutkimuksen valmistuttua tuhoan kaikki nauhoitteet ja tekstiversiot. Eläytymismenetelmästä saatua aineistoa käytetään anonymisti opinnäytetyön materiaalina. Opinnäytetyö julkaistaan Theseus - ammattikorkeakoulujen julkaisukannassa, tulokset esitellään Laurea - ammattikorkeakoulussa ja tuloksista tiedotetaan vastaanottokodin henkilökunnalle.

Ohessa on kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Saatua luvan Teiltä, kysyn lapselta itseltään haluaako hän osallistua. Osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen.

Jos sinulla on kysyttävää tutkimukseen liittyen, ota ystävällisesti yhteyttä sähköpostitse!

Ystävällisin terveisin,

Emilia Puolakka

emilia.puolakka@laurea.fi

Liite 3 Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Suostun siihen, että lapseni saa osallistua Laurea - ammattikorkeakoulun opiskelija Emilia Puolakan opinnäytetyön eläytymismenetelmään.

Suostun siihen, että eläytymismenetelmän keinoin saatua materiaalia käytetään lähteenä opinnäytetyössä, joka julkaistaan Theseus - ammattikorkeakoulujen julkaisukannassa, esitellään Laurea - ammattikorkeakoulussa ja tuloksista tiedotetaan vastaanottokodin henkilökunnalle.

Olen ymmärtänyt, että aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja tiedot, joista lapsi voi olla tunnistettavissa, tuhoetaan asianmukaisesti. Lapsien henkilöllisyyttä ei julkaista.

Lapsen nimi:

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys:

Aika ja paikka:

Liite 4 Lisäkysymykset

Miten paljon luotat ohjaajiin?

Miltä sinusta tuntuu, kunnioittaako ja arvostaako ohjaajat sinua?

Miten hyvin ohjaajat kuuntelevat sinua?

Miten helppoa ohjaajille on jutella? (Vaikeat asiat?)

Miten hyvin ohjaajat ottavat huomioon sinun mielipiteen?

Miten ohjaajat huomioivat tarpeesi?

Miltä sinusta tuntuu, oletko saanut olla oma itsesi täällä?

Miten turvalliseksi olet tuntenut olosi täällä?

Miten paljon olet saanut vaikuttaa ja osallistua täällä? (Otetaanko sinut tosissaan? Vaikuttaako mielipiteet mihinkään? Saako kertoa vapaasti mielipiteitä?)

Millaisia ohjaajat ovat?

Liite 5 Esimerkki sisällönanalyysin luokittelusta

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
(viittaa sääntöihin) mä oon vaan sanonu niistä jotain mut en mä oo jääny mistään valittaa, ku eihän ne voi tehdä mitään asoille...	Uskonpuute siihen, että ohjaajat voi vaikuttaa asioihin	Luottamus ohjaajien ammattitaitoon	Luottamus ohjaajiin	Kohtaaminen
no luotan ja luotan, nehän kertoo kaiken toisilleen ja sitten se menee eteenpäin, miten mun pitäis luottaa ja kertoo mitään niinku sillei.	Vaikeus luottaa ohjaajiin ja tiedon luottamuksellisuuteen	Epäluottamus ohjaajiin	Luottamus ohjaajiin	
ohjaajat on kivoja koska ne joskus kysyy et mennäaks pyöräilee tai lenkille tai piirretäaks...	Ohjaaja tekee aloitteen yhteiseen tekemiseen ja on kiinnostunut lapsesta. Lapsi kokee tullessa huomatuksi	Kiinnostuneisuus lapsesta -> Hyväksytyksi ja huomatuksi tuleminen	Kohtaaminen arjessa	
Joo, katsottiin elokuvaa, käytiin jätskillä... se oli kivaa.	Ajan viettäminen ja mieluisa tekeminen ohjaajan kanssa	Yhteinen aika ohjaajan kanssa	Kohtaaminen arjessa	
(viittaa perhetapaamiseen) Kerran oli kivaa sopia yhdessä kodin sääntöjä.	lapsi otetaan osaksi työskentelyä	Lapsen tietoa hyödynnetään ja häntä osallistetaan	Osallisuus	
(viittaa perhetapaamiseen) Osallistuin, mutta hyvä että oli jotta saadaan ratkaisu ongelmiin.	lapsi otetaan osaksi työskentelyä	Lapsi kokee osallistumisen positiivisena	Osallisuus	